Zima 2017/2018

LCTim

#9

Ovire – del vsakdana

Bogdan Bogdanović – *homo universalis* dvajsetega stoletja

Fundatherm, mineralna izolacija temeljev

Trg pod gradom in igrišče Zamorc

Šola Hazelwood

Središče, ki dviga standarde

Spomenik žrtvam vseh vojn

Študentske naloge

LAFARGE
Building better cities™

A member of LafargeHolcim

Zima 2017/2018
LC Tim
9

Naslovnica
> ***Dostopnost javnega prometa osebam z oviranostmi***
Stanje v Sloveniji se počasi izboljšuje; lep primer so novosti na prenovljeni železniški postaji Ljutomer. Temi *Ovire – del vsakdana* posvečamo poglavje Odkrivamo.
Foto: Miran Kambič

REVIJA LC TIM
na voljo tudi kot brezplačna mobilna aplikacija za telefone in tablice, ki delujejo na operacijskih sistemih Android ali iOS.
Za namestitev obiščite
► www.lafarge.si

Vsebina

4 Novice

8 DOSJE
Ovire – del vsakdana

17 Intervju s Sašom Rinkom

19 Intervju z Igorjem Miljavcem in Danetom Kastelicem

25 Knjižna polica

26 **Bogdan Bogdanović – *homo universalis* dvajsetega stoletja**

34 DOSJE
Fundatherm, mineralna izolacija temeljev, ki zagotavlja udobje

38 **Trg pod gradom in igrišče Zamorc**

42 **Šola Hazelwood**

46 **Središče, ki dviga standarde**

50 **Spomenik žrtvam vseh vojn**

54 **Študentske naloge**

Foto: arhiv Lafarge

mag.
ANDREJ SOPOTNIK
vodja marketinga
Lafarge Slovenija

“V okolju brez ovir vsi živimo bolje”

V tokratni številki revije želimo osvetliti problematiko dostopno grajenega okolja. Temo nam pomagajo podrobneje spoznati priznani lokalni strokovnjaki, ki s svojim delom odstranjujejo ovire v našem prostoru in ga delajo boljšega ter dostopnejšega ne le za ovirane osebe, temveč za nas vse.

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije se število oseb z oviranostmi povečuje. Med prebivalci Evropske unije je takšnih več kot 15 odstotkov, v Sloveniji pa po neuradnih podatkih približno 13 odstotkov. Hkrati se v večini držav članic EU prebivalstvo postopoma stara. Danes je v Sloveniji starejših od 65 let slaba petina prebivalcev, medtem ko jih bo po predvidevanjih leta 2060 že skoraj tretjina. In večina jih bo živela v urbanih območjih, ki jih bo treba načrtovati pošteno, z mislijo na ustvarjanje enakih možnosti rabe za vse ne glede na velikost, starost, sposobnost ali status.

A do tja je še dolga pot. Veliko o naši družbi pove to, kako se vedemo v prometu. Skrb vzbujajočo podobo je razkrila raziskava *"Parkiraj izgovore drugam! Ne na mesta, rezervirana za invalide"*. V njej so sistematično obravnavali problematiko neupravičenega parkiranja na mestih, rezerviranih za osebe z oviranostmi. Rezultati so pokazali veliko pomanjkanje družbene zavesti in solidarnosti v odnosu do njih. Na mestih, rezerviranih za invalide, je bilo v opazovanem času parkiranih kar 63 odstotkov vozil, ki niso imela ustrezne invalidske karte. Cilj projekta je ozaveščati o problematiki parkiranja invalidov in s tem vplivati na izboljšanje razmer v prometu in družbi.

Tudi pri načrtovanju ter gradnji našega okolja so potrebne spremembe. S pomočjo predpisov in ozaveščanja lahko gradimo bolje. Številne dobre prakse, med katerimi jih nekaj tudi podrobneje predstavljamo, to potrjujejo in hkrati dokazujejo, da dostopnost ni le uporabna, temveč je lahko tudi privlačna.

Za dober rezultat je treba začeti graditi pri temeljih. V Koraku naprej zato predstavljamo še našo 100-odstotno mineralno rešitev za izolacijo pod talno ploščo ali estrihi, imenovano Fundatherm. Učinkoviti temelji pripomorejo k udobnemu bivanju, učinkovitosti in varstvu okolja, zato ima odločitev o izbiri gradbenega materiala, ki jo pogosto sprejemamo samo enkrat, tako velik vpliv na našo prihodnost.

Želim vam prijetno branje.

Novice

BETON IN TRAJNOSTNA GRADNJA

Letos se začne gradnja prvega betonskega krožišča v Sloveniji

PRVO BETONSKO KROŽIŠČE V SLOVENIJI BO ZGRAJENO NA AJŠEVICI PRI NOVI GORICI. Verjamemo, da mu bodo zaradi številnih prednosti, ki jih ima betonsko vozišče v krožiščih, kmalu sledila tudi druga po Sloveniji. Betonsko vozišče ima v primerjavi z asfaltnim najmanj za polovico daljšo življenjsko dobo in praktično ne potrebuje vzdrževanja.

Posledično praksa kaže, da se višji investicijski stroški betonskih vozišč izničijo v približno desetih letih na račun minimalnih stroškov vzdrževanja. Dodatna prednost betonskih vozišč z ekonomskega vidika so še nižji stroški razsvetljave in odsotnost visokih posrednih stroškov, ki jih družbi in gospodarstvu povzročajo zastoji zaradi vzdrževanja cest.

Prakse iz tujine kažejo, da zagotavljanje večje konkurence znotraj industrije voziščnih konstrukcij povečuje učinkovitost porabe javnega denarja in stimulira inovacije na omenjenem področju. Primeri iz ZDA dokazujejo, da so v primerih, kjer sta oba tipa voziščnih konstrukcij, beton in asfalt, vključena v fazah planiranja vozišča, cene nižje, strokovna znanja pa naraščajo. To se odraža v boljši kakovosti vozišč in prihrankih javnega denarja.
Pri predstavitvi prednosti izbire betona za krožišča aktivno sodelujemo z Združenjem za beton Slovenije (ZBS). Bogate izkušnje tujih in domačih strokovnjakov smo zbrali v publikacijah Betonska krožišča in Krožišče Ajševica – izvedeno v betonu, na voljo pa so tudi predavanja strokovnjakov, dostopna na ► www.zabeton.si ❙

Za brezplačni izvod publikacij Betonska krožišča in Krožišče Ajševica pišite na ► zabeton@zabeton.si ali obiščite ► www.zabeton.si

Razstava: Stanko Kristl, arhitekt. Humanost in prostor

VABLJENI NA OGLED RAZSTAVE "STANKO KRISTL, ARHITEKT. HUMANOST IN PROSTOR", ki bo v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje (MAO) v Ljubljani na ogled do 27. 5. 2018. Stanko Kristl, arhitekt, profesor, raziskovalec, inovator, humanist, akademik in nenehni kritik ter sooblikovalec vsakdana, spada med najvidnejše slovenske arhitekte; njegova dela, od vrtcev, šol, bolnišnic, domovanj do spomenikov, so v času svojega nastanka vznemirjala domačo in mednarodno javnost – in to zanje velja še danes. Kot arhitekt v najširšem pomenu skozi svoje projekte in raziskave nenehno zastavlja temeljno vprašanje: kaj je arhitektura v odnosu do človeka? Več o razstavi na ► mao.si ❙

LAFARGEHOLCIM FOUNDATION

Nagrade LafargeHolcim Awards

NA 5. MEDNARODNI NATEČAJ NAGRAD LAFARGEHOLCIM AWARDS ZA PROJEKTE IN VIZIJE S PODROČJA TRAJNOSTNE GRADNJE je bilo oddanih 5.085 projektov avtorjev iz 121 držav, med njimi tudi osem iz Slovenije. Najboljšim v vsaki od petih geografskih regij je bilo podeljenih 11 nagrad. Dobitniki prvih treh nagrad (zlate, srebrne in bronaste) iz vsake regije so se samodejno kvalificirali za nagrado Global LafargeHolcim Awards 2018. Te bodo podeljene 28. marca, zmagovalce bomo podrobneje predstavili prihodnjič. Tokrat objavljamo tri najbolje ocenjene evropske projekte.

Foto: LafargeHolcim Foundation

> ***Člani dveh zmagovalnih ekip natečaja LafargeHolcim Awards v regiji Evropa.*** Prvo nagrado sta si razdelila dva projekta v Bruslju, ki izstopata s svojo večnamensko uporabnostjo.

Logistični okvir v Belgiji

Prva enakovredna nagrada LafargeHolcim Award 2017 za Evropo

Avtorji: TETRA architecten

Projekt zadovoljuje trenutne potrebe podjetja za zbiranje odpadkov, hkrati pa se lahko prilagodi spremenjenim prihodnjim okoliščinam. Medtem ko se njena specifičnost nanaša na vključevanje stavbe v urbano okolje, je njena struktura funkcionalno nedoločena, kar omogoča zgradbi, da se pravočasno spremeni v skladu s prihodnjimi potrebami.

> ***Prilagodljiva zgradba*** podjetja za zbiranje odpadkov

Vizualizacija: TETRA architecten

Mix-City v Belgiji

Prva enakovredna nagrada LafargeHolcim Award 2017 za Evropo

Avtorji: BC architects & studies

Projekt ponuja alternativo standardnim sodobnim pristopom in predlaga, da se betonarna obdrži na lokaciji, namesto da bi se preselila na robove mesta. Hkrati bi dodali vrsto funkcij – tako javnih prostorov kot zasebno financiranih poslovnih prostorov – za zgostitev območja.

> ***Urbana integracija*** obstoječe betonarne

Vizualizacija: BC architects & studies

Zračne pravice v Združenem kraljestvu

Tretja nagrada LafargeHolcim Award 2017 za Evropo

Avtor: Bill Dunster, ZEDfactory, Združeno kraljestvo

Za delno zmanjšanje pomanjkanja stanovanj v Londonu projekt predlaga preprosto in iznajdljivo rešitev, in sicer postavitev bivalnih enot na povišanih ploščadih nad javnimi parkirnimi mesti po vsem mestu. Namenjene so mladim in ključnim mestnim delavcem (gasilcem, medicinskim sestram, policijskemu osebju itd.). Enote so ekonomsko dostopne, če stroške zemljišča zamenja najem zračnih pravic.

> ***Ničenergijske razvojne enote*** na parkiriščih

Foto: Bill Dunster, ZEDfactory

Fotografija desno
> ***Železniško postajališče Solkan je*** opremljeno z najsodobnejšo opremo: sodobno razsvetljavo, vitrino za vozni red, telefonskim stebričkom za klic v sili in taktilnim sistemom, ki omogoča prijaznejši in varnejši dostop tudi slepim in slabovidnim osebam.

Novice

1

2

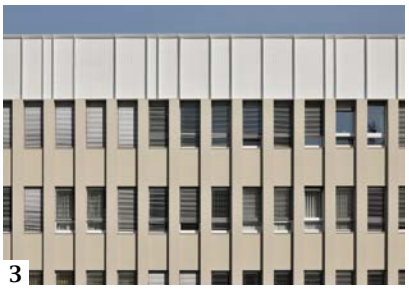
3

4

1 > *Prof. dr. Ana Kučan* 2 > *Uroš Birsa*

DAN ARHITEKTOV 2017

PRIZNANJA ZBORNICE ZA ARHITEKTURO IN PROSTOR

ZBORNICA ZA ARHITEKTURO IN PROSTOR JE ZA LETO 2017 PODELILA DVA PLATINASTA SVINČNIKA, pet zlatih svinčnikov za odlično izvedbo, zlata svinčnika s področja prostorskega načrtovanja in naziv častnega člana.

Platinasti svinčnik za obsežni opus in vrhunske dosežke sta prejela krajinska arhitektka prof. dr. Ana Kučan,"ki razkriva očiten oblikovalski talent, akademsko širino in družbeno odgovornost", in arhitekt Uroš Birsa, prejemnik nagrade "zaradi spoštljivega odnosa do kulturne dediščine iz različnih obdobij, občutljivega umeščanja novih objektov v prostor in požrtvovalnega zavzemanja za stroko in njene vrednote".

Zlate svinčnike je prejelo pet projektov: Energetska sanacija Zdravstvenega doma Velenje (biro Enota), Regijski center za ravnanje z odpadki (RCERO) Ljubljana (Plan B, Bruto, Studiobotas, skupina prostoRož in Trash Design) in Materinski dom Ljubljana (Jereb in Budja arhitekti).

Zlata svinčnika s področja prostorskega načrtovanja sta prejela Študija plovnosti reke Ljubljanice (Locus, d. o. o.) in Urbanistična zasnova za južni del Novega mesta (Atelje Ostan Pavlin).

Častno članstvo je prejel Boris Podrecca, avstrijsko-slovenski arhitekt, zaradi velikega pomena osebnosti in dela za slovensko arhitekturo.

5

3 > ***Energetska sanacija ZD Velenje;*** projekt: Enota; naročnik: Mestna občina Velenje; projektna skupina: Dean Lah, Milan Tomac, Tjaž Bauer, Polona Ruparčič, Nuša Završnik Šilec
4 > ***Regijski center za ravnanje z odpadki (RCERO) Ljubljana;*** projekt: Plan B, Bruto, Studiobotas, prostoRož, Trash design; naročnik: Mestna občina Ljubljana in Snaga Ljubljana; soavtorji: PLAN B (Uroš Razpet, Petar Vidanoski, Gašper Medvešek, Karin Rožman, Urška Bertok, Matej Delak, Jelka Fric), BRUTO (Matej Kučina, Urban Švegl, Eva Prosen), Studiobotas (Primož Fijavž, Boštjan Botas Kenda, Jernej Kejžar), prostoRož (Maša Cvetko, Tomaž Čeligoj, Samo Kutin, Jošt Kandus, Rok Hočevar, Ana Grk, Alenka Korenjak, Andrej Koruza), Trash Design (Katja Keržan, Jurij Vahtar, Aleš Zorko, Kenan Jašarevič)
5 > ***Materinski dom Ljubljana;*** projekt: Jereb in Budja arhitekti; naročnik: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti; soavtorji: Rok Jereb, Blaž Budja, Nina Majoranc

Foto: (1) arhiv Studia AKKA - (2) Api arhitekti - (3) Miran Kambič - (4) Jure Grom - (5) Blaž Budja - (8) ZAPS

6

7

8

6 > ***Študija plovnosti reke Ljubljanice;*** projekt: Locus, d. o. o., v sodelovanju z Aquarius, d. o. o., Medprostor, d. o. o., Kopač in otroci, d. o. o., in Rečni transport, d. o. o.; naročnik: Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije; odgovorni projektant: Nuša Britovšek; soavtorji: Nina Lipušček, Leon Kobetič, Rok Žnidaršič, Samo Mlakar, Martin Žerdin, Leonida Šot Pavlovič, Lea Trnovšek, mag. Janez Kopač, Tomislav Zupančič
7 > ***Urbanistične zasnove za južni del Novega mesta;*** projekt: Atelje Ostan Pavlin; naročnik: Mestna občina Novo mesto; soavtorji: Aleksander Ostan, Nataša Pavlin, Jana Kozamernik; sodelavci: Špela Sitar, mag. Ina Šuklje Erjavec, Aleksandra Geršak Podbreznik, Dušan Moll, Roman Leskovec 8 > ***Boris Podrecca***

Foto: Tomaž Zupan

ODKRIVAMO

Foto: Miran Kambič

Kdo bi vedel, čez koliko robnikov smo danes stopili na poti in koliko nerodno oblikovanih stopnic smo opazili v zadnjem trenutku, preden bi se spotaknili.

Ovire – del vsakdana

V sak dan hitimo po ulicah in stavbah z mislimi, zatopljeni v vsakodnevne skrbi. Ob branju sporočil na pametnih telefonih se včasih zadenemo ob neprimerno postavljen smetnjak ali oglasno tablo na ulici. Večinoma pa niti ne opazimo, koliko oviram smo se pravzaprav izognili na svoji poti. Kdo bi vedel, čez koliko robnikov smo danes stopili in koliko nerodno oblikovanih stopnic smo opazili v zadnjem trenutku, preden bi se spotaknili. Nekajkrat smo nezavedno sklonili glavo, da bi se izognili vejam dreves in med hojo smo vijugali med kolesi, parkiranimi na poti.

Veliko (in vedno več) ljudi med nami pa doživlja pot po mestu zelo drugače. Robnik, ki ga nekateri niti ne opazimo, lahko človeku na invalidskem vozičku onemogoči nadaljevanje poti. Če se tisti, ki dobro vidimo, brez težav izognemo stebričku ali konfinu, ki na pločniku omejuje parkiranje, pa je za ljudi z okvarami vida takšen predmet, ki se s svojo barvo zlije z okolico, zelo težaven. Ne opazijo ga, dokler se vanj ne zaletijo. Tudi posamezne stopnice na trgih, ki jih načrtovalci radi oblikujejo tako, da jih ni opaziti, so pri slabovidnih eden najpogostejših vzrokov za poškodbe. Vsakodnevne poti ljudi, ki imajo težave z gibanjem ali zaznavanjem, so tako zaradi različnih ovir ponavadi veliko daljše, zanje pa porabijo precej več časa kot povprečni uporabnik.

Javni prostori in objekti morajo biti po slovenski zakonodaji načrtovani tako, da so dostopni vsem.

Je ovira zame tudi ovira zate?

Prosti pločniki, pešpoti in prostori, ki so brez ovir, vsem ljudem olajšajo gibanje. Za gibalno ovirane in ljudi z okvarami vida pa so še posebej pomembni. Javni prostori in objekti morajo biti tudi po slovenski zakonodaji načrtovani tako, da so dostopni vsem. Še do nedavnega se je pri tem razmišljalo le o načrtovanju brez ovir za uporabnike invalidskih vozičkov. Da bi bil prostor dostopen tej skupini uporabnikov, je pomembno predvsem, da so tla ravna, da na ...

*> **Taktilne vodilne oznake za slepe in slabovidne*** na Slovenski cesti v Ljubljani so zelo pomembne zaradi zagotavljanja varnosti in vodijo do avtobusnih postajališč.

Foto: (1, 2, 3) Andreja Albreht

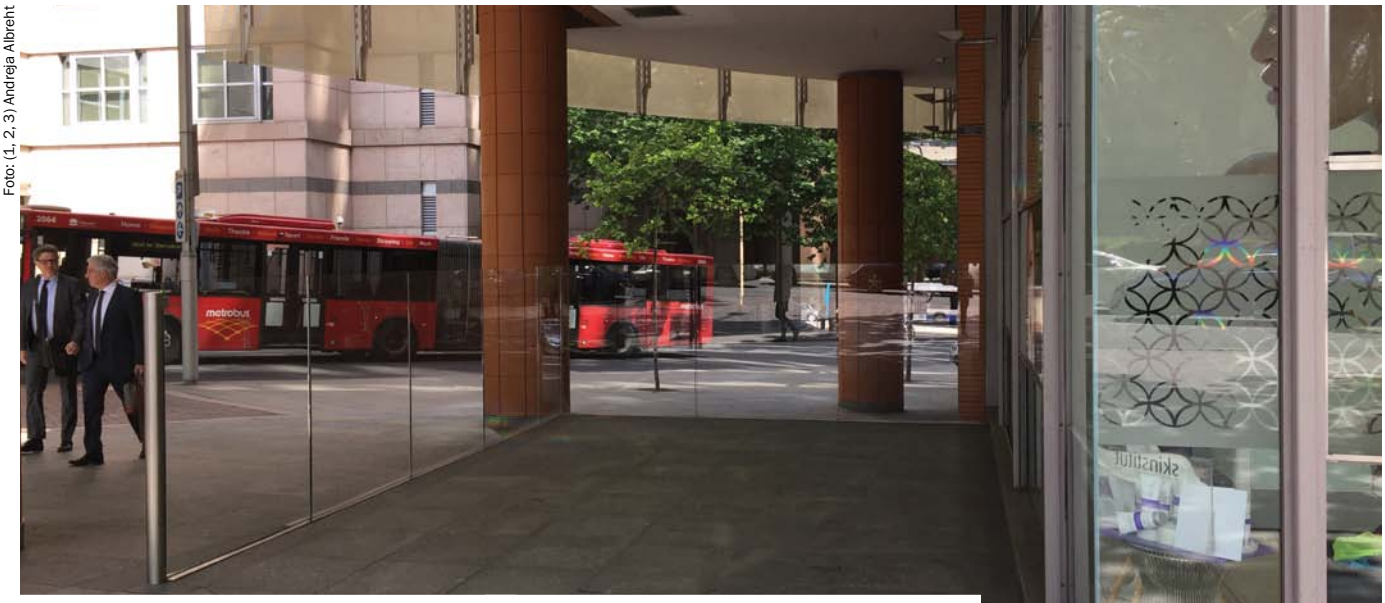

1

1 > *Ljudem z okvarami vida največ težav povzročajo ovire, ki ne izstopajo iz okolice.* Prosojne steklene ograje slabovidni ne zazna, dokler ni prepozno.

2

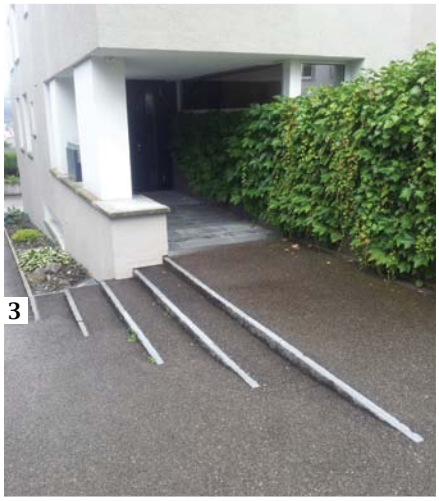

3

2, 3 > *Poševni robovi stopnic in posamezne stopnice na trgih* so ene najpogostejših ovir, s katerimi se srečujejo ljudje z okvarami vida. Če so robovi primerno kontrastno označeni (3), jih lahko zaznajo tudi slabovidni.

••• poteh ni robnikov in visokih pragov ter da so prehodi dovolj široki za gibanje in obračanje vozička. Pomembno je tudi, da poti in klančine niso prestrme ter da so urejene tudi povezave med različnimi nadstropji tako, da lahko vse prostore enakovredno uporabljajo tudi osebe na vozičku.

Vendar pa je, ko govorimo o enakovrednem dostopu za vse, treba razmišljati precej širše. Samo mehanično odstranjevanje ovir brez poglobljenega razmisleka ni dovolj, da bi bil prostor res dostopen vsem. Izkazalo se je recimo, da se s prilagajanjem prostora gibalno oviranim lahko zelo poslabša položaj slepih in slabovidnih. Poglejmo pogost primer, ki se pojavlja pri načrtovanju cest. Visok robnik, ki pločnik loči od ceste, je za ljudi, ki ne vidijo, ali imajo vid močno okvarjen, izredno dragoceno znamenje. Čeprav slepi pešec ne vidi roba ceste, mu višinska razlika jasno pove, kdaj je zapustil varno peš površino in stoji na cesti. V zadnjih letih so postala zelo pogosta tako imenovana nivojska križišča, kjer je višina vozišča dvignjena na raven peščevih površin. To je rešitev, ki dobro vpliva na umirjanje prometa in omogoča lažji prehod vsem, ki težko hodijo ali uporabljajo pri hoji pripomočke na kolesih. Vendar pa je s tem izginila tudi jasna ločnica v višini, ki je za varnost slepih in slabovidnih zelo pomembna.

Ovira torej ni nujno nekaj, kar je v prostoru odveč. Lahko je tudi nekaj, kar v prostoru manjka. Poleg tega odstranitev ovire za enega uporabnika lahko pomeni novo oviro nekomu drugemu, zato raje kot o prostoru brez ovir govorimo o dostopnem prostoru ali o univerzalno načrtovanem prostoru.

Univerzalno načrtovan prostor – prostor za vse

Univerzalno načrtovanje upošteva zahteve in potrebe uporabnikov

4

4 > *Z zvišanjem vozišča na nivo pločnika je olajšan prehod vsem ljudem,* ki imajo težave z gibanjem, hkrati pa se močno poslabša varnost slepih in slabovidnih. Njim namreč višinska razlika med cesto in pločnikom daje jasno informacijo o tem, kje je rob ceste. Ko višinske razlike ni, ne vedo, kdaj so se približali cesti.

5

5 > *Širok pas čepastih taktilnih oznak s svojo grobo strukturo opozori slepega ali slabovidnega,* da se je približal robu ceste. Tako nadomešča visoki robnik, ki sicer ločuje motorni promet od peščevih površin.

Foto: (4, 5) Andreja Albreht

z zelo različnimi sposobnostmi in zmožnostmi. Kot smo videli v prejšnjem primeru, so zahteve ene skupine uporabnikov večkrat tudi v nasprotju z zahtevami druge. Pri načrtovanju je torej treba najti rešitve, ki bodo ustrezale vsem. Pogosto se zgodi, da načrtovalec o tem vidiku niti ne razmišlja, kar pripelje do tega, da se na že izvedenem objektu po pritožbah invalidskih organizacij nameščajo dodatne prilagoditve. Tako se pozneje velikokrat dodajajo klančine, taktilne oznake za slepe in podobni elementi, ki včasih vizualno izstopajo. Če o vsem tem načrtovalec razmišlja dovolj zgodaj in sooči različne zahteve uporabnikov že v prvih fazah projekta, so lahko rešitve, ki zagotavljajo dostopnost, skladen del oblikovane celote in iz ureditve ne izstopajo.

Ovira ni nujno nekaj, kar je v prostoru odveč. Lahko je tudi nekaj, kar v prostoru manjka.

Za ponazoritev univerzalno načrtovane rešitve poglejmo spet prejšnji primer. Križišče, ki je dvignjeno na višino peščevih površin, je torej ena od obetajočih rešitev dostopnosti za vse, saj omogoča lažji prehod večini ljudi, obenem pa tudi upočasnjuje vožnjo avtomobilov. Ker v tem primeru na pločniku ni poševnih robnikov in klančin za prehod invalidskih vozičkov, je manj spotikanja in posledično manj poškodb. Takšni prehodi so zelo dobrodošli za vse, ki težko hodijo, saj jim ni treba stopati dol in gor, kar je nekaterim ljudem zelo težko. Posebej udobni so v primerih, ko gre čez cesto množica ljudi. Tako imajo vsi hkrati možnost udobnega prehoda. Torej gre v tem primeru za ustrezno rešitev, ki pa je zelo pomanjkljiva in nesprejemljiva za slepe in slabovidne, saj ti ne morejo zaznati roba ceste in zato lahko hitro izgubijo orientacijo ter se znajdejo na sredini križišča.

Talni taktilni vodilni sistem

Kot rešitev v takšnih primerih se je razvil t. i. talni taktilni vodilni sistem (TTVS), ki je po svetu v rabi že dobrih petdeset let. Gre za sistem, sestavljen iz različnih elementov, ki osebam z okvarami vida pomagajo pri orientaciji. Največ slepih si pomaga pri gibanju s posebnim pripomočkom – belo palico. Z njo zaznavajo ovire in drsijo ob vodilnih robovih, kot so fasade stavb, robniki pločnikov in zidovi hodnikov. Na mestih, kjer je orientacija težka ali gre za nevarne točke, pa so ti vodilni robovi dopolnjeni s tako imenovanimi talnimi taktilnimi oznakami.

Slepega ali slabovidnega pešca talne taktilne oznake opozorijo na nevarnosti (kot je na primer rob ceste), ga vodijo čez prostore, kjer se težko orientira (kot so široki trgi ali kompleksne avtobusne postaje), in ga obveščajo o točkah, ki bi ga morebiti lahko zanimale (kot so vhodi v javne ustanove ali vstopna mesta na avtobusnih postajališčih).

Kako deluje taktilna oznaka

Poskusimo si predstavljati, kako se človek z običajnim vidom orientira na neki poti. Denimo, da hodi od avtobusne postaje do zdravstvenega doma. Najprej sledi pločniku. Ko opazi prehod za ...

Foto: Andreja Albreht

> Taktilna vodilna oznaka usmerja obiskovalca k vhodu v pomembno ustanovo. Ker je poleg taktilne strukture tudi močno vizualno kontrastna, je pomembna za vse, ki slabo vidijo ali imajo kakršnekoli težave z orientacijo.

Slepega ali slabovidnega pešca talne taktilne oznake opozorijo na nevarnosti, ga vodijo čez prostore, kjer se težko orientira in ga obveščajo o točkah, ki bi ga morebiti lahko zanimale.

... pešce, prečka cesto. Orientira se po različnih znamenjih, ki jih pozna in jim sledi. Pri hiši z izrazitimi stebri na primer zavije levo. Ko opazi usmerjevalno tablo, zavije desno. V daljavi vidi stavbo zdravstvenega doma in se poda do nje po najkrajši poti čez trg. Večino dela pri orientaciji in gibanju večine ljudi opravi vid. Ne da bi se zavedali, opazujemo različna znamenja in jim sledimo.

Kaj pa če gre po isti poti slepi pešec z belo palico? Pločniku lahko sledi tako, da s palico drsi ob robu. Če na tem pločniku ni ovir, bo njegova pot v tem delu dokaj preprosta. Toda kako naj ve, kje naj gre čez cesto, ko pa ne vidi prehoda za pešce? Če je prehod primerno urejen, bo na pločniku s palico otipal pas taktilnih oznak, ki ga obveščajo, da je na tem mestu omogočen varen prehod čez cesto. Palica se namreč, ko gre čez taktilno oznako, zatrese drugače kot na asfaltirani okoliški površini. Tako slepi prepozna znamenje in ve, da je prišel do prehoda za pešce. Kaj pa v nadaljevanju poti? Bo lahko opazil usmerjevalno tablo? Kakšnim znamenjem bo sledil?

Slepa oseba se mora vsake poti, ki jo redno uporablja, naučiti na pamet. Najprej jo prehodi s spremljevalcem ali učiteljem orientacije. Ta izbere najvarnejšo pot in slepega opozori na različna znamenja, ki so mu lahko v pomoč. Orientacija s pomočjo sluha in tipa je precej bolj zapletena kot orientacija, pri kateri uporabljamo vid. S tipom namreč lahko prepoznamo le stvari v svoji neposredni bližini. Sluh nam sicer posreduje tudi nekoliko bolj oddaljene informacije, a precej težko natančno določimo njihovo lokacijo, medtem ko z vidom lahko natančno zajamemo velik del okolice, tudi zelo oddaljena znamenja (kot so na primer visoke stavbe ali hribi v daljavi).

Slepi pešec se tako na svoji poti opira na nekoliko drugačna znamenja kot videča oseba v prejšnjem primeru. Hiše z značilno oblikovanimi stebri sicer ne vidi, a ker je v njej pekarna, lahko po vonju prepozna, da se je približal mestu, kjer mora zaviti levo. Pri orientaciji mu pomagajo različni zvoki in vonji ter različne strukture v tleh. Sliši na primer cesto, reko in zvoke tovarne v bližini. Če bi šel po bližnjici čez prostran trg, bi skoraj gotovo izgubil orientacijo, saj ne vidi zdravstvenega doma v daljavi, po katerem bi se lahko ravnal. Zato mora iti ob robu trga, kjer pa je navadno veliko ovir, kot so gostinski vrtovi, klopi in oglasne table. Prav zato je zelo dobrodošlo, če čez trg vodi vodilna taktilna oznaka, ki ji lahko sledi.

Slepota ni popolna tema

Tako se na vsakodnevnih poteh orientirajo slepi z belo palico. A tu je treba omeniti še pomembno dejstvo. Če si slep, ne pomeni nujno, da ne vidiš ničesar. Večina ljudi z okvarami vida ni popolnoma slepih, ampak imajo še uporabne ostanke vida. Nekateri zaznavajo svetlobo, drugi tudi močne kontrastne barve, nekateri imajo okvarjen le en del vidnega polja. Vid je pri gibanju tako pomemben čut, da se ljudje, dokler je le mogoče, opiramo nanj. Zato je za veliko večino ljudi z okvarami vida izredno ...

Vizualizacija: VISARD Matej Štefanac

UNIVERZALNO NAČRTOVAN IN DOSTOPEN PROSTOR

PO NOVEM GRADBENEM ZAKONU JE UNIVERZALNA GRADITEV ENA OD BISTVENIH ZAHTEV PRI GRADITVI OBJEKTOV.

V SLOVENIJI JE PO NEURADNIH PODATKIH 170.000 OSEB Z OVIRANOSTMI.

EVROPA JE DANES PRETEŽNO URBANA DRUŽBA, SAJ SKORAJ 80 ODSTOTKOV EVROPEJCEV ŽIVI V VEČJIH IN MANJŠIH MESTIH. V SLOVENIJI ŽIVI NA PODEŽELJU DOBRIH 40 ODSTOTKOV PREBIVALCEV.

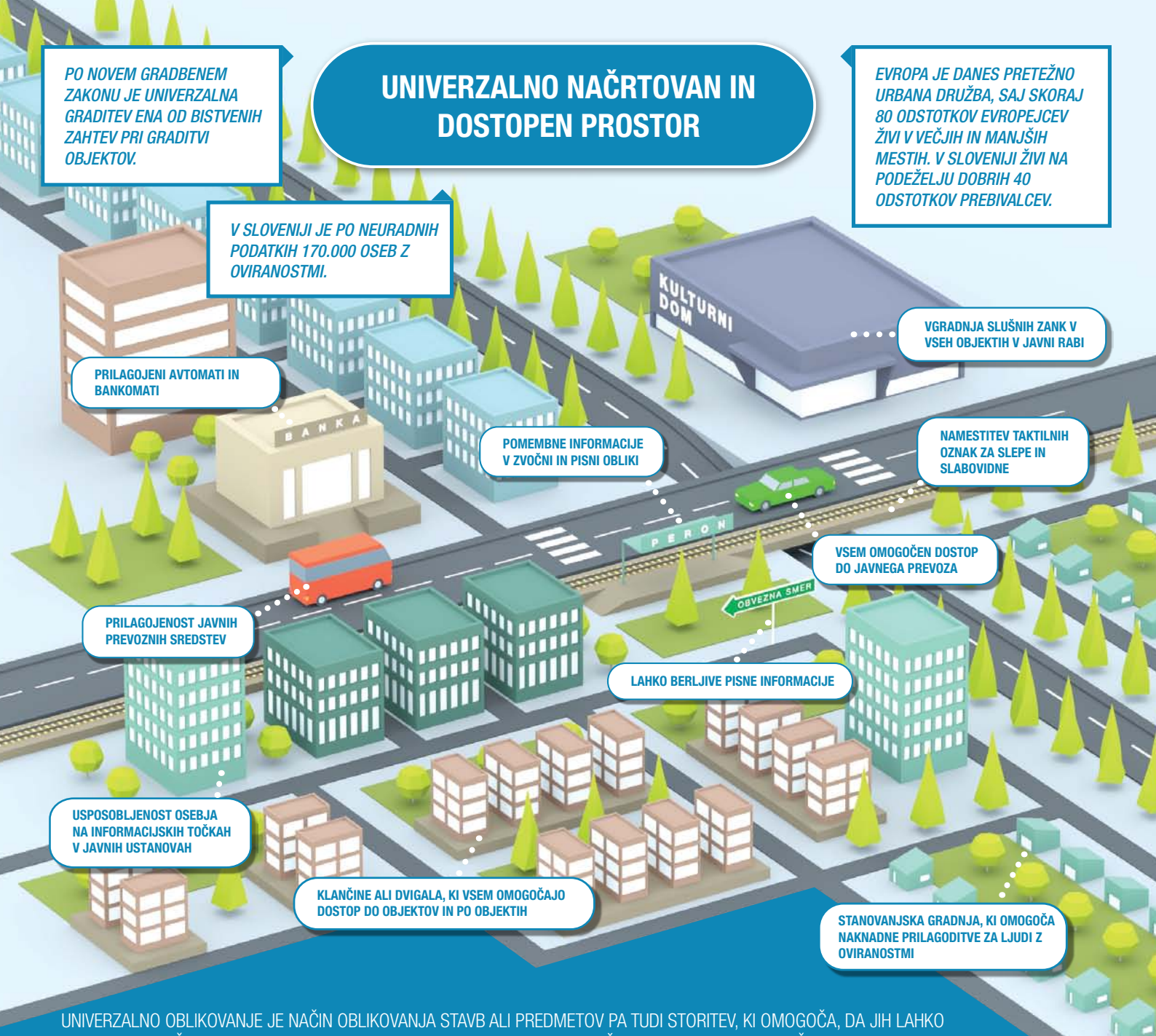

UNIVERZALNO OBLIKOVANJE JE NAČIN OBLIKOVANJA STAVB ALI PREDMETOV PA TUDI STORITEV, KI OMOGOČA, DA JIH LAHKO KAR NAJBOLJ UČINKOVITO UPORABLJAJO VSI LJUDJE, NE GLEDE NA TO, KAKŠNE SO NJIHOVE PSIHOFIZIČNE SPOSOBNOSTI.

7 NAČEL UNIVERZALNEGA OBLIKOVANJA

Vir: Conell idr., 1997, v Priročniku Univerzalna stanovanjska graditev, Ministrstvo za okolje in prostor, 2017.

ZAZNAVNOST INFORMACIJ
Predmet (prostor, storitev) omogoča uporabniku, da preprosto prepozna pomembne informacije ne glede na razmere in uporabnikove zaznavne sposobnosti.

PREPROSTA IN INTUITIVNA UPORABA
Predmet (prostor, storitev) omogoča preprosto uporabo, ki jo uporabnik lahko razume ne glede na svoje izkušnje, znanje, izobrazbo, jezikovne sposobnosti ali trenutno stopnjo koncentracije.

UPOŠTEVANJE MOŽNOSTI NAPAK
Oblikovanje naj zmanjša možnosti nepravilne uporabe oziroma nevarnosti.

ENAKOVREDNA RABA
Predmet oblikovanja (na primer proizvod, prostor ali storitev) lahko enakovredno uporabljajo ljudje z različnimi sposobnostmi in zmožnostmi.

PRILAGODLJIVOST PRI UPORABI
Predmet (prostor, storitev) je oblikovan tako, da ga lahko ljudje uporabljajo na različne načine glede na svoje potrebe in želje.

MAJHEN FIZIČNI NAPOR
Predmet (prostor, storitev) je mogoče uporabljati učinkovito in udobno brez posebnih naporov.

PRIMERNA VELIKOST TER DOVOLJ PROSTORA ZA DOSTOP IN UPORABO
Predmet (prostor) je primerno velik in dostopen tako, da uporabnikom, ne glede na njihovo velikost, držo in mobilnost, omogoča samostojen dostop in uporabo.

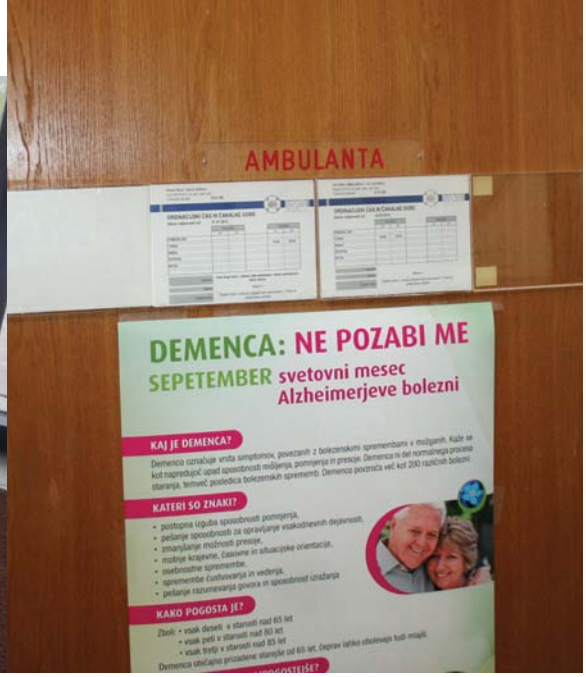

Foto: Andreja Albreht

Foto: Andreja Albreht

> ***Dostop do informacij je tudi pomemben del dostopnosti.*** Informacije na steklu so zelo slabo vidne (*levo*). Velikokrat so pomembne informacije premajhne, premalo kontrastne in skrite med oglasi.

Predpisi in standardi

Leta 2016 je Slovenija dobila svoj izvirni standard, ki določa načrtovanje taktilnih oznak – *SIST 1186: 2016 Talni taktilni vodilni sistem za slepe in slabovidne*. Standard je podrobno obrazložen in orisan v priročniku *Z belo palico po mestu* (Albreht, Zapušek Černe, Krištof, Černe, 2016), ki je v elektronski obliki brezplačno dostopen na naslovu http://www.dostop.org/zakonodaja.php.
Drugi standard, ki rešuje veliko tehničnih podrobnosti v zvezi z univerzalnim načrtovanjem prostora, je mednarodni standard *SIST ISO 21542: 2012 Dostopnost in uporabnost grajenega okolja.*
Predpisi in standardi v zvezi z dostopnostjo objektov so v slovensko zakonodajo vključeni že od leta 1987 in se venomer dopolnjujejo ter nadgrajujejo. Po Zakonu o izenačevanju možnosti invalidov (2010) mora biti vsem zagotovljen enakovreden dostop in uporaba objektov in površin v javni rabi, novi Gradbeni zakon (2017) pa zapoveduje univerzalno graditev celo kot eno od bistvenih zahtev pri gradnji objektov. Problematika, o kateri govori tokratna tema, torej ni nekaj obrobnega, ampak postaja za družbo vedno bolj pomembna.

... pomembna tudi uporaba močnega vizualnega kontrasta. Vizualni kontrast pomeni, da je ena površina izrazito svetlejša od sosednje. Zelo temno klop na svetlem betonskem tlaku lahko na primer hitro opazimo, kljub temu da slabo vidimo, saj močno izstopa iz okolice. Tako se ji lahko tudi preprosto izognemo. Če pa je klop v isti barvi kot tlak, se zlije z okolico, in človek, ki slabo vidi, ima zato veliko težav pri izogibanju takšnim predmetom. Za varnost in orientacijo slabovidnih so posebej pomembne kontrastne označitve robov stopnic, oznake na steklenih vratih, kontrastna oprema in podobno.

Dostopnost prostora je le del zagotavljanja enakovrednega dostopa

Če "očistimo" prostor vseh ovir za gibalno ovirane in namestimo pripomočke, ki pomagajo pri orientaciji in varnosti slepim in slabovidnim, smo torej poskrbeli za velik del tega, na čemer temelji enakovreden dostop in uporaba javnih objektov in površin. Vendar pa je pomemben še drugi del dostopnosti, ki ga velikokrat spregledamo in je za zdaj še zelo slabo poznan. Ko je prostor načrtovan tako, da omogoča dostop vsem, ga res lahko obišče vsakdo. Vendar pa navadno v ustanove in objekte v javni rabi ne prihajamo zgolj zato, da bi vanje prišli, temveč jih obiskujemo zaradi njihove vsebine. Ko gremo v muzej, ne želimo le stopiti v stavbo, ampak nas zanimajo njegove zbirke. Tudi na upravno enoto ne pridemo zgolj zato, da bi stopili v prostor, ampak želimo ponavadi tam opraviti storitev. In tu se srečamo še z drugima dvema vidikoma dostopnosti – dostopom do informacij in dostopom do storitev.

Dostop do informacij in storitev

Na tem mestu bi veljalo omeniti še eno skupino ljudi, ki nimajo toliko težav z dostopnostjo prostora in arhitekturnimi ovirami, vendar pa se soočajo z velikimi težavami pri komunikaciji in dostopu do informacij in storitev. Kdor ima med svojimi bližnjimi osebo z okvaro sluha, dobro ve, kako težke so ovire, s katerimi se soočajo gluhi in naglušni. Večini ljudi pa je ta tematika zelo slabo poznana. To se kaže tudi v dejstvu, da so slušne zanke, eden izmed najpomembnejših tehničnih pripomočkov za gluhe in naglušne, ki bi morale biti po zakonodaji vgrajene v vsakem novozgrajenem objektu v javni rabi, še vedno zelo redke. Slušna zanka je tehnični pripomoček, ki omogoča gluhim in naglušnim, ki uporabljajo slušne aparate in polževe vsadke, da lažje slišijo in razumejo govor govorca.

Foto: Andreja Albreht

> ***Neobrezane žive meje, avtomobili, smetnjaki in cvetlična korita na pločnikih*** zelo otežujejo gibanje slepih in slabovidnih ter gibalno oviranih. Za prostor brez ovir niso odgovorni le projektanti in vzdrževalci, temveč vsi, ki prostor uporabljamo.

Poleg slušnih zank so za gluhe in naglušne pomembni še drugi sistemi za izboljšanje poslušanja (kot je t. i. FM sistem), prikazovalniki pisnih informacij, dobra akustičnost prostora in drugo.

Z dostopom do informacij imajo veliko težav tudi slepi in slabovidni, večinoma zaradi neprimerno urejenih usmerjevalnih sistemov, ki so slabo vidni, s premajhnimi napisi in znamenji ter prešibkim vizualnim kontrastom. S podobnimi težavami se soočajo tudi ljudje z motnjo v duševnem razvoju, tisti s slabo koncentracijo, spominom in podobno.

Vse te skupine imajo tudi velike težave z dostopom do storitev. Uporabniki poročajo, da se velikokrat zgodi, da informator, ki je v neki ustanovi zadolžen za pomoč obiskovalcem, noče ali ne zna pomagati gluhim ali slepim osebam. Druga težava, ki je povezana z dostopnostjo informacij, pa je ta, da je vedno več storitev na voljo (samo) v obliki avtomatov in elektronskih medijev, ki velikokrat niso prilagojeni za uporabo prej omenjenim skupinam.

Pomembno za vse

Ko tako pišemo o ljudeh z različnimi okvarami in motnjami, ki jih večinoma predstavljajo invalidske organizacije, moramo omeniti še zelo pomembno dejstvo. Prebivalstvo se stara, posledice staranja pa so med drugim tudi težave z gibanjem, vidom in sluhom. Če je prostor prilagojen za potrebe ljudi z najtežjimi okvarami, ki jih predstavljajo invalidske organizacije, je dostopen tudi vsem drugim. Pot brez stopnic je za paraplegika na vozičku ključna, a prav tako bo koristila nekomu, ki ima samo nekaj mesecev poškodovano nogo, ali tistemu, ki vozi prtljago na kolesih. Kljuka, ki jo lahko odpre slabotna ženica z (zaradi artritisa) zvitimi prsti, bo dobro služila tudi otrokom in vsem drugim, ki imajo zaradi različnih razlogov težave z odpiranjem vrat. Taktilna oznaka na cesti iz prej opisanega primera je za slepega nujna, a prav tako bo koristila nekomu, ki ima denimo po operaciji samo začasno oslabljen vid, pa tudi množici tistih, ki zaradi strmenja v mobilne elektronske naprave pozabijo, kje je rob ceste.

Univerzalno načrtovan in dostopen prostor je torej pomemben za vse. Pomembno pa je tudi, da se ga primerno vzdržuje. Dobro vzdrževanje tlakovanih površin in drevnine, ki posega na cesto, hitro popravilo morebitnih poškodovanih tlakov, odprtih jaškov ali polomljenih ograj je zelo pomembno za dostopen in uporaben prostor.

Pri zagotavljanju dostopnosti pa imamo poleg vzdrževalcev javnih površin in objektov zelo pomembno vlogo tudi vsi uporabniki prostora. Vsi smo namreč lahko med tistimi, ki na pločnike in pešpoti parkirajo avtomobile in kolesa. Vsi lahko postavljamo na hodnike in pločnike cvetlična korita in oglasne table za svoje storitve. In nasprotno – vsi smo lahko tisti, ki tega ne počnemo in na to opozarjamo tudi druge ter na ta način pomembno vplivamo na dobro dostopnost javnih površin za vse. ❙

Avtor: ***Andreja Albreht***

ANDREJA ALBREHT

Andreja Albreht je krajinska arhitektka, ki se več kot desetletje **intenzivno ukvarja s temo dostopnosti**. V okviru Zavoda Dostop pripravlja področno literaturo, sodeluje pri izvedbi ozaveščevalnih akcij in izobraževalnih delavnic ter pri izvedbah ukrepov za prilagoditev prostorov za ljudi z oviranostmi. Med njenimi rednimi deli v okviru Zavoda Dostop so tudi svetovanje projektantom v zvezi s prilagoditvami za slepe in slabovidne, revizije projektov in stalno sodelovanje z uporabniki ter preizkušanje izvedenih rešitev. Z Ministrstvom za okolje in prostor ter Zvezo društev slepih in slabovidnih Slovenije sodeluje pri pripravi standardov in predpisov s področja dostopnosti. **Je avtorica (oz. soavtorica) naslednjih pomembnejših publikacij** na to temo: Čutim, vidim, zmorem … (2008), Prostor za vse (2010), Z belo palico po mestu (2016), Inkluzivno načrtovanje in dostop do informacij v okviru načrtovanja in graditve objektov (2016).

Dobre prakse

Lokalne primere dobrih praks, prilagojene za različne oblike oviranosti hkrati, je težko najti. Najdemo projekte, kjer se je dobro poskrbelo za gibalno ovirane, a pozabilo na slepe. Drugje je za slepe ureditev dobra, ne pa tudi za slabovidne, ponekod niso dostopne informacije … Predstavljeni primeri so vsekakor vredni izpostavitve, saj so jih avtorji ustvarili tudi ali pa predvsem z mislijo na tiste, ki se soočajo z oviranostmi. Dodatne primere dobrih praks objavljamo podrobneje v poglavju Korak naprej.

1

2

3

1 > *Železniško postajališče Solkan*
Postajališče, ki je nadomestilo prejšnje staro, je potnikom prijaznejše in opremljeno z najsodobnejšo opremo: sodobno razsvetljavo, vitrino za vozni red, telefonskim stebričkom za klic v sili in taktilnim sistemom, ki omogoča prijaznejši in varnejši dostop tudi slepim in slabovidnim osebam. Do novega postajališča v Solkanu je speljana urejena dostopna pot, primerno dodatno označena z usmerjevalnimi tablami. Za funkcionalno ovirane osebe je neposredno ob peronu postajališča zgrajeno primerno parkirno mesto, za preostale potnike Slovenskih železnic pa so na voljo obstoječa parkirna mesta v neposredni bližini novega postajališča Solkan.

2 > *Zdravstveni dom Idrija*
S prenovo Zdravstveni dom Idrija nadgrajuje načrt ureditve varnih poti za invalide Občine Idrija in s tem dopolnjuje svoje poslanstvo izvajanja zdravstvene dejavnosti, ki bo prijazna in dostopna uporabniku. Uvod v celostno zastavljen projekt je predstavljala delavnica o slepih in slabovidnih v Zdravstvenem domu Idrija, v sodelovanju z Medobčinskim društvom slepih in slabovidnih Nova Gorica ter zavodom Dostop. 62 zdravstvenih delavcev je spoznalo posebnosti slepih in slabovidnih, njihovo dojemanje okolice, načine, kako pristopiti k osebi z okvaro vida, in pripomočke za lažje delovanje pri vsakodnevnem življenju in delu. Projekt predstavlja dobro prakso prenove obstoječega objekta za izboljšanje dostopnosti. V sklopu prenove so opremili stopnice, dvigala, uporabili različne barve, zamenjali usmerjevalna znamenja … Vsako od nadstropij ima oznake v svoji barvi. Sčasoma bodo vsa vrata bele barve, tista, ki so za stranke pomembna, pa bodo označena tako, da bodo obrobljena z barvo nadstropja.

3 > *Hotel Zdravilišče Laško*
Zasnovan je kot hotel brez arhitektonskih ovir. V letu 2017 so obnovili tri nadstropja z namenom, da gostom s težavami pri dostopnosti ponudijo sodobno in primerno opremljeno hotelsko namestitev, ki je zanje ustrezno prilagojena. Thermana Laško je del Laškega, Evropske destinacije odličnosti – priznanja, ki ga je Laško prejelo v kategoriji dostopnega turizma. Pri tem je sodelovala tudi družba Thermana, ki je v svojih hotelih Zdravilišče Laško in Thermana Park izpolnjevala vse predpisane kriterije, potrebne za pridobitev tega certifikata (ustrezne klančine, dostop z dvigali v vsa nadstropja, dovolj široki hodniki, označbe za slabovidne, sistem induktivne zanke za slušno ovirane, prilagojene sobe, ustrezna parkirišča, dostop do bazenov, primerna prehrana …). Certifikat dostopnosti ni zajel samo gibalno oviranih, temveč je vključeval tudi predpise, vezane na druge ciljne skupine, kot so starejši, družine, gostje s posebnimi prehranskimi praksami …
V Thermani Laško želijo tudi v bodoče slediti usmeritvi zagotavljanja dostopnega turizma, ki zajema širok segment gostov, obenem pa vse bolj pridobiva na veljavi.

4 > *Gozdna učilnica v Tivoliju*
Gozdna učilnica, ki omogoča dostopnost do vsebin tudi za slepe in slabovidne, je umeščena na gozdni rob, z jugovzhodno stranjo pa se odpira proti notranjosti mestnega parka. Nudi zadrževanje pod krošnjami dreves in opazovanje dogajanja v parku. Obsega dostopno pot, peščeno ploščad in leseno teraso, s treh strani je obdana z leseno ograjo. Učilnica je zasnovana tako, da njene elemente spoznavamo z gibanjem po njenem robu. Vodenje omogoča držalo lesene ograje, v delu, kjer ograje ni, pa dvignjen robnik terase. Vsi elementi so zasnovani tako, da ne predstavljajo ovir za slepe, temveč nudijo pomoč pri prostorski orientaciji. Lesena terasa je umeščena tako, da omogoča dostop do posameznih vrst dreves, tako da obiskovalci (ob informativnih tablah, ki so prilagojene tudi za slepe in slabovidne) lahko otipajo deblo posameznega drevesa.

5 > *Dostopnost do kulturne dediščine, Narodna galerija Ljubljana*
Dober primer urejanja dostopnosti spomeniško zaščitene stavbe predstavlja nedolgo nazaj obnovljena palača Narodnega doma v Ljubljani. Ta ima klančino za dostop gibalno oviranim, v notranjosti pa dvigala in prilagojene sanitarije. V Narodni galeriji izvajajo tudi veččutna javna vodstva, pri katerih se ne opirajo samo na vid in sluh, ampak želijo vključiti še vse druge čute. Dejavnosti so zato dostopne tudi senzorno oviranim obiskovalcem. Po poprejšnji najavi obiska gluhih in naglušnih poskrbijo tudi za tolmača za slovenski znakovni jezik.
Narodna galerija sodeluje tudi v projektu Dostopnost kulturne dediščine ranljivim skupinam. Namen projekta je usposabljanje pripadnikov iz različnih ranljivih družbenih skupin za opravljanje muzejske javne službe in zagotavljanje njihove večje socialne vključenosti.

4

5

Foto: (1., 2., 5) Tomaž Zupan - (3) Doris Kordić - (4) Dostop.org

Vizualizacija: Nava arhitekti

> ***Prvonagrajeni projekt za območje E1 v soseski Novo Brdo v Ljubljani***
Celotna soseska je oblikovana brez arhitektonskih ovir in zagotavlja vse standarde za kvalitetno življenje gibalno oviranih. Naročnik: JSS MOL; arhitektura: Nava arhitekti; površina: 14.895 m², 172 neprofitnih najemnih stanovanj.

Foto: Tomaž Zupan

Stanovanja, prijazna do vseh

O prilagojenosti stanovanj **vsem** ljudem smo se pogovarjali s Sašom Rinkom, direktorjem Javnega stanovanjskega sklada Mestne občine Ljubljana (JSS MOL). **INTERVJU**

Kako graditi stanovanja, prijazna starejšim in ljudem s posebnimi potrebami?

Sašo Rink: Eden bistvenih principov, s katerim JSS MOL gradi stanovanjske enote, je princip vseživljenjskega bivalnega okolja. Ta vzame v račun, da se ljudje skozi življenje spreminjamo in v toku staranja spopadamo z različnimi ovirami, naj gre za senzorno ali gibalno oviranost. Nekateri se pod vplivom hujše nesreče z oviranostjo spoprimejo že prej. Okolje večine stanovanjskih enot v trenutku, ko pridemo do takšnih ali drugačnih ovir, žal ne omogoča nadaljnjega bivanja. Takšno je pač stanje stanovanjskega fonda. Sam sem se leta 2000 ponesrečil z motornim kolesom in pred tem nisem bil pozoren na različne ovire. Ko sem pristal na invalidskem vozičku, sem ugotovil, da lahko tudi desetcentimetrski robnik pločnika predstavlja veliko oviro. Živel sem v zelo majhnem stanovanju z ozkimi vrati, majhno kopalnico, s tremi stopnicami do ...

SAŠO RINK

Sašo Rink je diplomirani pravnik in član Društva paraplegikov ljubljanske pokrajine. Od leta 2013 je direktor Javnega stanovanjskega sklada Mestne občine Ljubljana (JSS MOL), pred tem je opravljal delo vodje pravnega oddelka na Agenciji RS za varstvo konkurence. Opravlja funkcijo predsednika Sveta za odpravljanje arhitekturnih in komunikacijskih ovir na MOL, obenem je predsednik sveta Lekarne Ljubljana.
Sodeloval je pri številnih projektih, ki osebam z oviranostmi lajšajo življenje v grajenem okolju in zaradi katerih je Ljubljana osebam z oviranostmi eno izmed najprijaznejših mest v Evropi. V zadnjem obdobju se eden bolj izpostavljenih projektov odvija pod sloganom *Parkiraj izgovore drugam*.
V prostem času se rekreativno ukvarja s kolesarstvom, potapljanjem in igranjem tenisa.

Strošek nedostopnosti plačuje celotna družba v obliki takšnih in drugačnih socialnih transferjev.

... zunanjega funkcionalnega zemljišča. Moral sem iskati drugo stanovanje.

Bili ste član natečajne komisije za stanovanjsko sosesko Brdo 2. Kakšne so vaše izkušnje pri zagotavljanju univerzalne dostopnosti bivalnih enot in bivalnega okolja nasploh?

S. R.: Natečajnike smo zavezali k spoštovanju izdelanih usmeritev, ki omogočajo vzpostavitev vseživljenjskega bivalnega okolja. Nivojski prehodi na balkon niso smeli biti višji od dveh centimetrov, vrata so morala biti ustrezno široka, vertikalne komunikacije ustrezno urejene ... S temi priporočili smo natečajnike pravilno usmerili. Sodelovali smo tudi med projektiranjem in malenkostne napake sproti odpravljali.

Kako sodelujete z gradbinci in arhitekti pri stavbah, kjer niste bili vpeti v projektiranje in ki potrebujejo naknadne spremembe?

S. R.: Načeloma je sodelovanje dobro. Vsekakor pa je naknadno spreminjanje že izvedenih rešitev dražje, praviloma tudi manj optimalno za uporabnika. Treba je poudariti, da univerzalne rešitve ne predstavljajo ovire za nikogar. Če je bivalno okolje prijazno za invalide in starejše, potem je prijazno za vse.

Koliko se teh dejstev zavedajo projektanti in odločevalci na državnem in lokalnem nivoju?

S. R.: Glede na dejstvo, da zakonodaja, ki ureja področje javnega prostora in stanovanjskih stavb, obstaja že nekaj let in da se kljub temu srečujemo s popolnoma neprimernimi rešitvami, ocenjujem, da se projektanti, investitorji in stroka na upravnih enotah premalo zavedajo pomembnosti takšnih rešitev. Premalo se zavedajo stroškov, ki jih predstavljajo nefunkcionalne rešitve. Strošek nedostopnosti plačuje celotna družba v obliki takšnih in drugačnih socialnih transferjev. Po mojem mnenju bi se ob spoznanju, da se populacija stara, to lahko uporabilo kot zanimivo tržno nišo. To za zdaj malokdo izkorišča. Etiketa vseživljenjskega bivalnega okolja, ki jo predstaviš kupcu ali najemniku, je vsekakor dodana vrednost.

Kje vidite možnosti za izboljšanje dostopnosti? Kaj se mora zgoditi za boljšo ozaveščenost projektantov in odločevalcev?

S. R.: Na zakonodajni ravni je bil narejen napredek z novim Gradbenim zakonom. Ministrstvo za okolje in prostor je pripravilo tudi kakovosten priročnik za univerzalno gradnjo in to je dobra osnova, ki jo bo treba skozi izobraževanje na Fakulteti za arhitekturo in drugih ustanovah implementirati in tako ozavestiti ključne ljudi.

So ti standardi dovolj uveljavljeni v Nacionalnem stanovanjskem programu pri gradnji novih stanovanj?

S. R.: V tem trenutku je to bolj stvar investitorja, kako močno bo poudaril ta del gradnje. Načeloma projektanti za zdaj še niso spoznali, da univerzalno bivalno okolje prinaša velike koristi v kakovosti bivanja in ceni.

Kako skušate na JSS MOL prilagajati bivalno okolje najemnikom?

S. R.: Najemnikom prisluhnemo v skladu z načeli vseživljenjskega bivalnega okolja. Pripravimo enoto na čas, ko bo stanovalcu bivanje tako ali drugače oteženo. Vse projekte dajemo v revizijo arhitektu Matjažu Planincu, v preteklosti zaposlenemu na Zvezi paraplegikov Slovenije. Po mojem mnenju nobena pozornost v tej smeri ni odveč, to vidim kot veliko dodano vrednost.

Kako je pri profitnih stanovanjih?

S. R.: Če je bivalna enota urejena na način, da zagotavlja posamezniku uporabo ne glede na omejitve, s katerimi se lahko sreča v daljšem časovnem obdobju, potem to predstavlja veliko dodano vrednost. Projektanti in investitorji bi morali to bolj izkoriščati kot marketinški vzvod za boljšo prodajo. Pogosto se srečujemo s potrebo po preoblikovanju. V določenih primerih gre za malenkost, ki pa kakorkoli oviranemu posamezniku, ko se sreča z njo, predstavlja veliko oviro.

Foto: Tomaž Zupan

IGOR MILJAVEC

Igor Miljavec, po poklicu administrator telefonist, je dolgoletni predsednik Medobčinskega društva slepih in slabovidnih (MDSS) Nova Gorica in hkrati član upravnega odbora Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije. Je član regijskega Razvojnega sveta Severne Primorske. Po njegovi zaslugi je MDSS Nova Gorica večkrat dobilo naziv najboljše nevladne organizacije na območju tamkajšnje upravne enote, Severna Primorska je vodilna regija v državi za reševanje problematike slepih in slabovidnih. Miljavec je pobudnik številnih pionirskih projektov, s katerimi se izboljšuje položaj omenjene družbene skupine, med bolj odmevnimi sta *Planina – planota, prijazna invalidom* in *Dan na snegu*. Pri izvedbi posvetov, delavnic in seminarjev aktivno sodeluje z Zavodom za spodbujanje dostopnosti in drugimi organizacijami.

DANE KASTELIC

Dane Kastelic, po poklicu inženir metalurgije, je od leta 2008 predsednik Zveze paraplegikov Slovenije, pred tem je bil štiri leta njen podpredsednik. V obdobju 2000–2004 se je izkazal kot predsednik Društva paraplegikov ljubljanske pokrajine, uvedel je številne novosti in poskrbel za trajne pridobitve. Kastelic je obenem predsednik Sveta vlade RS za invalide, član upravnega odbora Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije in podpredsednik Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije. Pred udejstvovanjem na funkcionarskem področju je bil zelo aktiven v športu, sedem let je bil igralec in vodja košarke na vozičkih na Zvezi paraplegikov, opravljal je vlogo vodje odprave slovenske reprezentance, po njegovi zamisli je bila leta 2002 ustanovljena regionalna mednarodna košarkarska liga.

O problematiki gibalno oviranih oziroma slepih in slabovidnih smo se pogovarjali z Igorjem Miljavcem, predstavnikom Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije, ter Danetom Kastelicem, predsednikom Zveze paraplegikov Slovenije.

INTERVJU

Igor Miljavec in Dane Kastelic

Kako izboljšati dostopnost

Kako dobro so v Sloveniji odločevalci na lokalni in državni ravni ozaveščeni o problematiki slepih in slabovidnih ter gibalno oviranih?

Igor Miljavec: Treba se je zavedati, da se ne sme reševati problemov posameznih družbenih skupin, ampak je treba iskati celostne sistemske rešitve. Na področju urbanizma, okolja, transporta in dostopnosti informacij je treba razmišljati tako, da bo rešitev ugodna za slepe, gibalno ovirane, gluhe, mamice z vozički, ljudi z duševnimi motnjami in seveda tudi vse ostale. Takšne rešitve so dolgoročno tudi manjši strošek za lokalne skupnosti in državo. Vzemimo na primer nekoga, ki za pot v zdravstveni dom potrebuje spremljevalca, ob celostno urejenem okolju pa ga ne bi potreboval in ne bi obremenjeval sistema. Rekel bi, da v Sloveniji približno polovica odločevalcev ...

... razume pomen celostnega pristopa. Veliko pa jih na žalost še vedno funkcionira po principu, da dajo nekaj zgraditi, češ, "tukaj imate, bodite tiho". Moje izkušnje kažejo, da je mogoče s primeri dobrih praks, sprva morda predvsem v manjših krajih, pokazati pravo pot in dvigati ozaveščenost.

> **"Kjer se pojavijo težave in nerazumevanje, je treba izobraževati, ne pa napadati krivce."**
> Igor Miljavec

Dane Kastelic: Naš cilj mora biti, da bomo vsi sprejemali humano grajeno okolje kot nekaj samoumevnega. Se pa stvari, tudi glede ozaveščenosti širše populacije, spreminjajo na bolje. Pred 28 leti, ko sem sam sedel na invalidski voziček, sem med vožnjo po Ljubljani na sebi čutil vsaj deset parov oči. Danes je takšen prizor nekaj popolnoma sprejemljivega za družbo in posameznika. Treba pa je vedeti, da jaz od vas ne morem zahtevati, da vi razmišljate o indukcijski zanki, taktilnih linijah, klančinah, dvigalih, takšnih in drugačnih platformah ... Če mi sami ne bomo izrazili svojih potreb zakonodajalcem in načrtovalcem, potem ne moremo pričakovati rezultatov in premikov na bolje. Skupaj moramo pristopiti k iskanju celostnih rešitev. Treba je povedati, da bo z Zakonom o osebni asistenci storjen korak naprej v pravi smeri, vsaj na papirju bo področje dobro urejeno.

Kako primerno ozavestiti obče prebivalstvo?

I. M.: Ogromno se da narediti z različnimi delavnicami in seminarji, izobraževanje je ključno. Tu ne mislim le na izobraževanje mladih, ampak ljudi iz vseh starostnih skupin. Mi (MDSS Nova Gorica, op. a.) vsako leto preko različnih kanalov o problematiki slepih in slabovidnih ozavestimo več kot tisoč otrok in rezultati so odlični. Zelo dober projekt za spoznavanje problematike vseh ranljivih skupin – nosi ime Čutim prostor – je lani stekel v okviru Zavoda Dostop. Ta cilja na odločevalce, direktorje javnih zavodov, arhitekte, urbaniste ... Velik del vključenih občin začne nato razmišljati na pravilen način in iskati rešitve za vse. Kjer se pojavijo težave in nerazumevanje, je treba izobraževati, ne pa napadati krivce. Morda je včasih veljalo, da moramo tarnati, danes želimo biti enakopravni člani družbe.

D. K.: Strinjam se z Igorjem, da je treba največ delati na izobraževanju. Sam pa vedno znova apeliram na člane naše skupnosti paraplegikov, naj bodo vidni v svojem okolju, naj se ne izolirajo od ostalih. Najslabše je, če se zaprejo med štiri stene in se ne integrirajo v okolico. Izkušnje kažejo, da če je "vozičkar" vsakodnevno prisoten v okolju, kot je šolski razred, potem se ga otroci navadijo in sčasoma začnejo sami prepoznavati njegove potrebe in se brez težav prilagodijo. Tudi z ravnatelji različnih šol je enako. Če imajo na šoli učence ali dijake iz katere od ranljivih skupin, so primorani razmišljati o rešitvah in nivo ozaveščenosti se s tem viša. Je pa pri nekaterih, predvsem pri starejših generacijah, še vedno preveč samopomilovanja.

Je na področju grajenega okolja slovenska zakonodaja ustrezna za potrebe različnih ranljivih skupin?

D. K.: Na zakonodajnem področju se je tudi glede grajenega okolja v zadnjih letih premaknilo veliko, bolj je problem izvajanje sprejete zakonodaje. Pri nas se dogaja, da podpišemo neko konvencijo, kot je recimo člen o prilagojenosti grajenega okolja iz konvencije Organizacije združenih narodov za pravice invalidov, nato pa se lotimo urejanja problematike v zakonodajnem smislu in šele pozneje v praksi. Na Danskem so izvedli vse ukrepe, nato pa podpisali konvencijo. Pri nas smo omenjeni dokument podpisali leta 2008, do izvedbe zavez iz konvencije pa je prišlo šele letos. Morajo pa biti pri pisanju zakonodaje prisotni strokovnjaki, ne le uradniki. Pri snovanju zakonodaje je pomembno sodelovanje vseh akterjev, tega pa je včasih premalo.

I. M.: Na papirju stvar večinoma izgleda dobro, problem je pri izvedbi. Tudi pri načrtovanju stavb se dogaja, da je zgradba zasnovana celostno in z mislijo na potrebe vseh, nato pa se problem pojavi pri izvajalcih, ki hočejo pogosto kaj prihraniti. Problem je tudi nadzor, ki je pri tovrstnih kršitvah površen, inšpektorjev je tudi premalo za učinkovito delovanje.

So strokovnjaki iz organizacij, kot sta vajini, dovolj prisotni v procesu snovanja zakonodaje?

I. M.: Pri pisanju zadnjega pravilnika in tudi pri snovanju Gradbenega zakona, ki ureja to področje, so sodelovali predstavniki vseh skupin, zastopanih v Nacionalnem svetu invalidskih organizacij. Tu smo bili

> Če mi sami ne bomo izrazili svojih potreb zakonodajalcem in načrtovalcem, potem ne moremo pričakovati rezultatov in premikov na bolje.

Dane Kastelic

Foto: Tomaž Zupan

upoštevani. Vendar gre šele za zakonodajni del, izvedba v praksi mora šele slediti.

D. K.: To je dejansko bil primer dobre prakse, me pa osebno moti, ker v proces pisanja Gradbenega zakona ni bilo vključeno Ministrstvo za javno upravo. Spisalo ga je Ministrstvo za okolje in prostor, del zakona se bo izvajal na lokalnem nivoju in javna uprava bi morala sodelovati v procesu. Uradniki bi morali biti s tem podrobno seznanjeni, da bi poznali standarde in zaznali kršitve. Na koncu mora invalid pogosto k okencu na upravno enoto, tam pa uradnik ni seznanjen z njegovimi pravicami. Podobna zgodba je bila pri pisanju Zakona o izenačitvi možnosti invalidov, nosilec katerega je bilo Ministrstvo za delo. Pri snovanju Gradbenega zakona bi bila po mojem mnenju dobrodošla tudi udeležba Fakultete za arhitekturo. Smo pa Slovenci na področju invalidskih organizacij malce posebni. Ker za nas v preteklosti na državnem nivoju niso uvajali sistemskih rešitev, so društva sama vzpostavila svoje strokovne službe in si začela prizadevati za vključitev v zakonodajni proces. V tujini so invalidske organizacije pogosto bolj skupine za druženje, nimajo svojih strokovnjakov.

Kakšna je funkcionalnost javnih in stanovanjskih stavb v Sloveniji z vidika ranljivih skupin? Tu govorimo o oblikovanju zgradb, razporeditvi prostorov in prehodih, dostopnosti toaletnih prostorov, stikal ...

I. M.: Tu smo, na žalost, čisto na začetku. Tudi pri novogradnjah se temu posveča premalo pozornosti. Pripravlja se pravilnik, ki bo uredil to področje, toda stvari so še v povojih. Odgovornost za površno opravljeno delo pa se prepogosto prelaga med investitorji, načrtovalci in izvajalci.

D. K.: Res je, tu smo še precej v zaostanku v primerjavi z razvitejšimi državami. Situacija je prepuščena ozaveščenosti posameznega projektanta. Če se je nekdo o tem pozanimal ali ima v družini koga s posebnimi potrebami, potem bo pazil na te stvari. Pogosto pa se temu ne posveča posebne pozornosti.

S kakšnimi težavami se soočata pri odstranjevanju arhitektonskih ovir v okolju in kako preprečiti nastajanje novih?

D. K.: Do osemdesetih let prejšnjega stoletja na gradbenem področju ni bilo ustrezne zakonodaje in zgradbe ter stanovanjske soseske niso bile ustrezno prilagojene za potrebe invalidov. Ker imamo veliko stavb iz takratnega obdobja, so problemi vsakodnevni in pogosti. Večinoma se rešujejo na relaciji uporabnik – upravnik. Kjer je volja, se najde pot. Tudi na stavbah pod spomeniškim varstvom se najdejo ustrezne in elegantne rešitve, zgradi se klančina, dvigalo, razširi vhod ...

I. M.: Pri današnji tehnologiji nemogočih stvari na tem področju praktično ni. Gre bolj za to, koliko posluha je za tovrstne posege. Pri problematičnih dostopih do stavb ...

... na občinah pogosto naletimo na gluha ušesa oziroma nas napotijo k upravnikom. Tu so zgodbe različne. Kot je omenil že sogovornik, je reševanje ovir popolnoma odvisno od ozaveščenosti posameznega sogovornika. Upamo, da se bo z novo gradbeno zakonodajo to spremenilo.

> „Če je klančina označena s kontrasti, jo lahko jaz kot slabovidna oseba uporabljam prav tako dobro kot oseba na vozičku."
>
> Igor Miljavec

Je prometna infrastruktura dobro prilagojena za ljudi iz ranljivih skupin?

D. K.: Z medkrajevnim prometom imamo težave vsi invalidi. Mestni promet je pri nas razmeroma dobro urejen. Primer dobre prakse imamo v Ljubljani, tudi za ljudi iz Zahodne Evrope je naša prestolnica presenetljivo dobro urejena. Paraplegik recimo po Ljubljani lahko gre kamorkoli, povsod so klančine in dvižne ploščadi. Če pa hoče priti v Ivančno Gorico, nastane problem. Manjše železniške postaje niso prilagojene invalidom. A Ministrstvo za infrastrukturo se zaveda težav in bo moralo ugrizniti v to kislo jabolko. Enako je z avtobusi, ki večinoma niso ustrezni za invalide. V Sloveniji sta le dva avtobusa z dvižno ploščadjo. Če takšna naložba ni dobičkonosna, čeprav sam mislim, da dolgoročno je, potem bi morala v luči izenačevanja možnosti invalidov tu posredovati država. Šele pred dvema letoma so recimo uvedli sofinanciranje nakupa osebnega avtomobila na ročno upravljanje. Če subvencioniramo predelavo avtomobilov na naravi prijaznejša pogonska goriva, potem bi lahko subvencionirali tudi nabavo ali prilagoditev tovrstnih avtobusov ali pa ureditev železniških postaj.

Foto: Tomaž Zupan

I. M.: V Sloveniji ima vsaka lokalna skupnost svojo ureditev, na žalost na tem področju ni enotnosti. V nekaterih občinah so prometne povezave dobre in dostopne, drugje invalid ne more izstopiti z vlaka. Razlike med regijami in mesti so zelo velike.

Kje so v Sloveniji primeri dobre prakse, kje se najde univerzalno načrtovan in dostopen prostor? Imajo več posluha v manjših skupnostih ali večjih mestih?

D. K.: S sistemskimi rešitvami najbolj prednjači Mestna občina Ljubljana, zadeve so odlično urejene tudi v Kamniku, kjer je eden od centrov Ciriusa – Zavoda za usposabljanje invalidne mladine. Trudijo se tudi

drugje, pri novih soseskah se upoštevajo sodobni standardi. Stvari so večkrat slabše v manjših občinah.

I. M.: V Vipavi pa so tik ob Ciriusu zgradili popolnoma neustrezno krožišče. In ga seveda morali prenavljati (smeh, op. a.). Morali so vse narediti na novo, kar je seveda stalo precej več, kot če bi že v osnovi zgradili krožišče, ki bi bilo prijazno invalidom, mamicam z vozički, slepim in slabovidnim … To je tipičen primer slabe prakse. Podobno se je zgodilo v Ajdovščini, čeprav smo imeli nekaj sestankov na to temo. Tu po mojem mnenju zataji nadzor. Če je nekaj narisano po standardih, mora biti tako tudi narejeno. Ne moremo mi hoditi po gradbiščih in nadzirati vseh objektov.

Katere so najpogostejše napake pri načrtovanju stavb in okolja? Kaj najbolj pogrešata?

I. M.: Za slabovidne so to kontrasti. Primer dobre prakse je klančina, označena s kontrasti. Če je klančina označena s kontrasti, jo lahko jaz kot slabovidna oseba uporabljam prav tako dobro kot oseba na vozičku. Seveda klančino uporabljajo tudi slepi. Sicer pa bi tu še enkrat poudaril celosten pristop k reševanju problematike ranljivih skupin. Če ga bomo razumeli in sprejeli, z malenkostmi ne bo težav.

D. K.: S tem se popolnoma strinjam. Glavni problem je neusklajenost različnih področij. Krajinski arhitekti imajo svoje zahteve, gradbeni arhitekti svoje, inženirji svoje … Manjka usklajenosti. Sam ne maram pojmov, kot je stanovanje za invalide. Treba je graditi po standardih, ki bodo ustrezali vsem. Če je stanovanje primerno zame kot invalida, bo primerno tudi za vas. Enako je z javnimi toaletnimi prostori. Če je stvar že načrtovana tako, da bo funkcionalna za vse, potem ne bo problemov. Stvari se da zgraditi primerne za vse in tudi estetski vidik zaradi tega ne bi smel biti prav nič ogrožen.

Katere zgradbe, ulice, soseske, javne prostore v Sloveniji, ki jih poznata, lahko najbolj pohvalita glede dostopnosti in funkcionalnosti?

I. M.: Za slepe in slabovidne je lep primer Zdravstveni dom Idrija, ki se je pred letom dni odločil za prenovo za potrebe vseh ranljivih skupin. Tam je stavba celostno prenovljena, morajo pa urediti še dostop.

D. K.: Teh zgradb je več. Kot dober primer bi izpostavil ljubljansko mestno hišo, ki je sicer pod spomeniškim varstvom in so iz tega razloga v preteklosti večkrat zavračali določene posege. A smo pokazali, da so rešitve dosegljive. So pa tudi negativni primeri. Ministrstvo za pravosodje denimo nima dostopa za invalide, Ministrstvo za okolje in prostor prav tako. Torej ministrstvo za prostor ni dobro prostorsko urejeno (smeh, op. a.).

Kako je s turističnimi znamenitostmi, je tudi njih moč preobraziti v prostore brez nerodnih in neprivlačnih ovir?

I. M.: Seveda. Odličen primer je na Trnovsko–Banjški planoti, kjer poteka projekt Planina – planota, prijazna invalidom. Tam smo celostno povezali ureditev prostora s storitvami, tam potekajo tudi različni seminarji. Turistični objekti, prilagojeni ranljivim skupinam, so po mojem mnenju zelo zanimiva tržna niša. Ponekod so to že prepoznali, pri nas je takšnih lokacij malo. Imamo pa slabovidni drugačne težave kot paraplegiki. Mi bolj potrebujemo ustrezno komunikacijo, dostopnost informacij in storitev, v primerih slepih ustrezno spremstvo, ljudje na vozičkih pa bolj potrebujejo prilagojen fizičen dostop.

D. K.: Pri nas je primer dobre prakse gotovo Dom paraplegikov v Pacugu, kjer je vse prilagojeno za osebe na vozičkih. Ampak je primeren tudi za popolnoma zdrave ljudi, je primer dobre prakse. Pohvaliti gre tudi nekatere lokacije v Savinjski dolini. Se pa manjši premiki dogajajo v vseh slovenskih turističnih središčih, nekaj se dela na Bledu, v Portorožu … Tudi na nekaterih smučiščih so stvari prilagojene, omenim lahko Roglo, Kranjsko Goro, Cerkno … Zgodi pa se, da je dostop lepo urejen, zaplete pa se v hotelih, kjer so sobe za invalide redke in ponavadi tiste z najslabšim razgledom. Je pa turizem panoga, ki se poleg trgovcev najhitreje prilagaja. Tisti, ki lahko s tem kaj zaslužijo, se vedno zganejo prej kot državne institucije. Trgovci so že spoznali, da smo invalidi kupci. Na parkiriščih trgovskih centrov je vedno dovolj mest za vozila invalidov, ker se zavedajo, da smo potrošniki.

Kako je s športnimi objekti? Je infrastruktura urejena za ranljive skupine?

D. K.: Stožice so dobro urejene. Moja približna ocena je, da je okrog 60 odstotkov •••

... športnih dvoran v Sloveniji ustrezno prilagojenih. Tudi naši stadioni so kar dobro urejeni. Vsi novejši objekti so načeloma grajeni za potrebe vseh ranljivih skupin, dobro prilagojenih je tudi nekaj starejših. Pozna se, da se veliko članov naše skupnosti ukvarja s športom in da tudi radi obiskujemo športne prireditve. Na nas je treba računati.

I. M.: Slepi in slabovidni seveda nismo tako pogosti obiskovalci tekem, toda nikar ne mislite, da nas ni na tribunah. Mnogi gredo navijat in potem sredi tribune mahajo z zastavo.

Kako se v urbanih območjih lotiti izgradnje ali prenove zelenih površin, da bodo lahko v njih uživali tudi slepi in slabovidni ter gibalno ovirani?

I. M.: Za nas je najbolj pomemben dostop z varnimi potmi. Za ljudi iz naše skupine je pomembno, da v vsakem trenutku natančno vedo, kje se nahajajo. Tudi pri zelenih površinah oziroma pri dostopih do njih lahko za slabovidne večino težav rešimo s kontrasti. V parkih se da za slabovidne poskrbeti tudi s popolnoma naravnimi kontrasti, z naravnimi barvami. Taktilne oznake niso potrebne prav povsod, velikokrat (posebej na zelenih površinah) je mogoče z materiali, ki so uporabljeni v okolici, narediti zelo dobre, tudi slepim in slabovidnim dostopne ureditve. Stvar se da urediti prijazno in dostopno za vse. Lep primer je park v Celju.

D. K.: Za paraplegike je pomembno le, da je do zelenih površin urejen dostop z vozičkom. Veliko naših ljudi je na podeželju, kjer pogosto uporabljajo različne štirikolesnike in tako lahko uživajo v zelenih površinah. Je pa treba biti realen. Sam sem bil, preden sem postal paraplegik, planinski vodnik, a se zavedam, da pač ne bom več šel na Triglav. Se pa tudi nekatere planinske poti prilagajajo za invalide.

> "Če je stanovanje primerno zame kot invalida, bo primerno tudi za vas."
> Dane Kastelic

Kako lahko pametne tehnologije olajšajo življenje slepim in slabovidnim ter gibalno oviranim?

I. M.: To je tisto, kjer smo pri nas v zaostanku. Informacijska tehnologija lahko osebam s posebnimi potrebami zelo olajša življenje, vendar na žalost premalo izkoriščamo njen potencial. V Sloveniji imamo brezplačno slovensko govorno sintezo eBralec, ki je posebej namenjena slepim in jo lahko namestimo na pametne telefone in računalnike. Lahko bi jo implementirali tudi v informacijske terminale, digitalne informacijske table in druge multimedijske naprave v različnih javnih ustanovah, kot so zdravstveni domovi, bolnišnice ali upravne enote. Seveda pa je treba ljudi tudi naučiti uporabljati tehnologijo in jo prilagoditi njihovim potrebam. Tukaj bi izpostavil predvsem problem dostopnosti spletnih strani. Večina spletnih strani namreč ne podpira tehnologij in pripomočkov, ki jih pri delu z računalnikom uporabljajo slepe in slabovidne osebe. Kako naj slepa oseba dostopa do informacij na spletni strani, če le-ta ni prilagojena?

D. K.: Ta tehnologija bi življenje zelo olajšala, gre pa za precej drago stvar. Kot primer imamo pri nas demonstracijsko sobo IRIS na Inštitutu za rehabilitacijo, ta je predstavljena kot del "pametnega stanovanja". Tam lahko ljudje vidijo, kaj vse je mogoče. Odpiranje vrat na glas, gibljive omare, transfer iz postelje na stranišče, upravljanje računalnika z očesnim zrklom ... Tehnologija obstaja, a je za večino naših ljudi trenutno znanstvena fantastika. Po drugi strani je pa lahko rokovanje s takšno tehnologijo za nekoga veliko breme, ga dodatno frustrira.

Se v bližnji prihodnosti pripravlja kakšen projekt, ki se ga posebej veselita?

I. M.: Sam se veselim projekta pod okriljem Partnerstva LAS, ki smo ga prijavili v Mestni občini Nova Gorica, Občini Brda in Občini Šempeter-Vrtojba. V goriški krajevni skupnosti Šempas naj bi vzpostavili načrt varnih šolskih poti za otroke, na nekaterih lokacijah postavili določene table, v vseh omenjenih krajih pa bi organizirali izobraževanja in delavnice za ozaveščanje o problematiki ranljivih skupin, v katere bi vključili tudi gospodarstvenike in turistične delavce. Občine so pokazale kar veliko interesa.

D. K.: Ne bi izpostavil nobenega posamičnega projekta. Veliko se dogaja na različnih koncih, sam pogrešam predvsem bolj celovito strategijo za vse vidike problematike ranljivih skupin. Verjamem, da je nov zakonodajni paket korak v pravo smer.

Plečnik ali Vurnik? Predstavljamo še neraziskane delčke življenja obeh velikih arhitektov, izbira je vaša. Lahko tudi vzamete v roke Docomomo Slovenia_100. Morda pa na drugačen način, skupaj z levom Rogijem, najdete srečo. Prijetno raziskovanje.

Knjižna polica

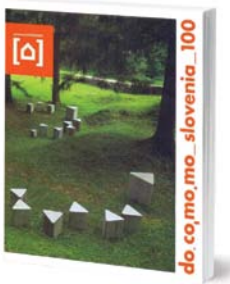

Urednica: Nataša Koselj
Izdajatelj: Ustanova Ivanšek
Leto izdaje: 2017
Podatki: 21 cm x 28 cm, mehka vezava, barvni tisk, slovenski in angleški jezik, 177 strani
Cena: 45 €

Docomomo Slovenia_100

Je dvojezična publikacija o slovenski arhitekturi 20. stoletja na območju nekdanje Avstro-Ogrske, Jugoslavije in današnje Slovenije. Uvodne članke in recenzije so prispevali priznani domači avtorji. Jedro publikacije predstavlja izbor stotih najpomembnejših arhitekturnih del, ki so predstavljena kronološko, po regijah, tipologiji in avtorjih. Prvič je publikacija izšla leta 2010 kot posebna izdaja revije AB.

Avtor: Andrej Hrausky
Založba: sozaložništvo Muzeja in galerije mesta Ljubljane ter Galerije DESSA
Leto izdaje: 2017
Podatki: 14 cm x 25 cm, trda vezava, barvni tisk, slovenski jezik (na voljo tudi angleška izdaja), 304 strani
Cena: 34 €

Plečnikova arhitektura

v Ljubljani

Knjiga prinaša celovit pregled Plečnikovega dela v slovenski prestolnici, po avtorjevih besedah pa skuša knjiga predvsem "razložiti Plečnikovo arhitekturo: kako jo gledati, kako videti in kako razumeti".
Knjiga celostno predstavi arhitekturo in drugo ustvarjanje arhitekta Jožeta Plečnika, ki je podobo današnje Ljubljane ustvarjal od leta 1921, ko se je iz Prage vrnil v rojstno Ljubljano, pa vse do smrti leta 1957. Njen knjižni predhodnik je vodnik Plečnikova Ljubljana, ki so ga leta 1997 izdali Janez Koželj, Damjan Prelovšek in Andrej Hrausky, in je med ljubitelji Plečnikovega dela hitro pošel.

Avtor: Boris Leskovec
Založba: Arhitektura in svetovanje
Leto izdaje: 2017
Podatki: 19 cm x 25,5 cm, trda vezava, barvni tisk, slovenski jezik, 155 strani
Cena: 34,90 €

Na brzicah življenja

Življenjska pot arhitekta Ivana Vurnika in slikarke Helene Kottler Vurnik

Usodna naključja in ambivalentnost značajev arhitekta Ivana Vurnika in njegove žene, slikarke Helene Kottler Vurnik, so vodili do življenjskih preobratov, polnih upanja, pa tudi razočaranj. Zanimiva in dodelana biografija raziskuje življenje in delo arhitekta in slikarke ter razkriva doslej še neznano arhivsko gradivo. Čeprav sta se zakonca odpravila v Slovenijo "delat za čast slovenskega naroda in kulture", mu domovina vrsto let ni izkazovala ustreznega priznanja, še več, "Ljubljana je častila samo enega boga, Plečnika". Monografija je del večletnega projekta Arhitekt Ivan Vurnik. Predvidoma bo obsegala 6 knjig, ki bi naj izšle v naslednjih letih.

Avtor: Bogo Zupančič
Založba: KUD Polis, Muzej za arhitekturo in oblikovanje
Leto izdaje: 2017
Podatki: 24 cm x 31,5 cm, trda vezava, slovenski jezik, 232 strani
Cena: 48 €

Plečnikovi študenti

in drugi jugoslovanski arhitekti v Le Corbusierovem ateljeju

Knjiga dodaja še neraziskan kamenček k spoznanjem o arhitektu Jožetu Plečniku in pečatu, ki ga je pustil na slovenskem arhitekturnem prizorišču. Občudovanje njegovega dela se je mešalo z občutkom neizpolnjenosti, saj je s svojo v poveličevanje preteklosti zazrto ideologijo tiste, ki so bili najbolj neodvisnega duha, prav spodbujal k uporu. Ta je bil v tridesetih letih 20. stoletja videti tako, da so se mladi izpod okrilja ene velike osebnosti zatekali pod okrilje druge, k Le Corbusieru, arhitektu, ki se ga je oprijel vzdevek "guru modernizma".

Avtor: Igor Plohl, Urška Stropnik Šonc (ilustratorka)
Založba: sozaložništvo Založbe Pivec in Zveze paraplegikov Slovenije
Leto izdaje: 2014
Podatki: 21 cm x 29,7 cm, trda vezava, barvni tisk, slovenski jezik, 24 strani, priložena fotozloženka
Cena: 14,90 €

Lev Rogi najde srečo

Zgodba o levu Rogiju je zgodba o malo manj običajnem levu, ki po resni poškodbi hrbtenice pristane na invalidskem vozičku. Ob soočanju z novimi življenjskimi okoliščinami spoznava resnično vrednost življenja in premaguje ovire, ki to pred nesrečo niso bile: na novo se uči oblačiti, presedati, pomivati posodo in likati. Kmalu spozna, kako zapeljati svoje novo življenje na stare tirnice. Preseli se v svoje stanovanje, spet se nauči voziti avto, postane učitelj v bolnišnični šoli, ponovno se začne ukvarjati s športom in se povsem osamosvoji.
Knjigi je priložena informativna brošura, ki pripoveduje o življenju avtorja Igorja Plohla, ki je pravzaprav lev Rogi. Kombinacija zgodbice in realističnega prikaza življenja invalida je izvrstna možnost, da otroci povežejo Rogijevo izkušnjo z Igorjevo.

Bogdan Bogdanović – *homo universalis* dvajsetega stoletja

"... Pisal sem zato, da sem znal graditi in gradil zato, da sem znal pisati."

Foto: Andrija Zelmanović

Bogdan Bogdanović je bil homo universalis dvajsetega stoletja v pravem pomenu besede. Arhitekt, pisatelj, kipar, profesor, politik, neformalen učitelj, esejist, urbanist, filozof, zgodovinar, polihistor, etimolog, vseved ... Bogdanović je bil vse to in še več. Kot je zapisal Friedrich Achleitner, avstrijski arhitekturni kritik in občudovalec Bogdanovićevega dela: "Fenomen Bogdana Bogdanovića je več kot vsota njegovih delov in verjetno v nobeni obliki ni dostopna samo analitičnemu mislecu."

Arhitekt, pisatelj, kipar, profesor, politik, neformalen učitelj, esejist, urbanist, filozof, zgodovinar, polihistor, etimolog, vseved ...

Kljub temu pa je Bogdan Bogdanović najbolj znan po svojih spomenikih žrtvam druge svetovne vojne ali članom ljudskega odpora, ki je rodil drugo, socialistično in federativno Jugoslavijo, v kateri je Bogdanović deloval večino življenja. Bogdan Bogdanović se je rodil 20. avgusta 1922. Literarni krogi, ki so se običajno zbirali v hiši njegove družine, so imeli na mladega Bogdana velik vpliv. To dejstvo je poudaril v svojih številnih knjigah, kjer je izpostavil surrealizem kot najvplivnejši dejavnik na njegovo pisanje. Bogdanovič je leta 1940 začel študij arhitekture na Tehnološki fakulteti Univerze v Beogradu. Hitlerjev napad na Beograd 6. aprila 1941 je prekinil običajne aktivnosti na fakulteti. Pri dvaindvajsetih letih se je Bogdan odločil, da se bo pridružil komunistični partiji Jugoslavije in sodeloval pri osvobodilnem gibanju. Naslednje leto je v Bosni utrpel resno poškodbo, zaradi katere je prestal več operacij kolka. Dobil je medaljo za pogum, kot poročnik zapustil vojsko in nadaljeval s študijem arhitekture na Univerzi v Beogradu.

Nikola Dobrović, eden izmed glavnih likov jugoslovanskega modernizma, je bil mentor Bogdanovićevega zaključnega dela, urbanega načrta za otok Lopud. Takoj po tem, ko je leta 1950 diplomiral, je začel z delom kot asistent načelnika za načrtovanje mesta. Po natečaju, na katerega je bil povabljen, je leta 1952 med drugim začel z delom na svojem prvem spomeniku. Bil je spomenik judovskim žrtvam fašizma v Beogradu, kjer je bil tudi sam pokopan leta 2010. Pogosto je povedal, da mu je delo na tem spomeniku odprlo popolnoma nov svet.

Bogdan Bogdanović in njegovi spomeniki

Spomeniki Bogdana Bogdanovića se lahko gledajo na dva načina: kot integralni del celotne dediščine nadnacionalnih gibanj socialističnega modernizma v Jugoslaviji in kot popolnoma drugačne od ostalih. Ko poskušam razmišljati o fenomenu Bogdanovićevih spomenikov kot primerljivih in sorodnih na primer izrednemu spomeniškemu parku na otoku Rabu, ki ga je naredil Edo Ravnikar, ali nebeškemu in na žalost uničenemu spomeniku Kamenska Vojina Bakića, ter zavedajoč se dejstva, da Bogdanović ni bil pripravljen sprejemati ideologije niti omejitve modernizma, ko se je opiral na poznavanje starodavnih kultur, kot je recimo etruščanska, se nagibam k temu, da zavzemam oba zgoraj omenjena načina gledanja. Pri tem opažam razliko med njim in drugimi avtorji, ki so se pogosto v celoti opirali na nove materiale, kot je prednapeti beton, medtem ko je Bogdanović v glavnem delal v kamnu. Zgodba o njegovem udejstvovanju pri delu s tradicionalnim znanjem kamnosekov je vredna svoje knjige, tu pa se bomo posvetili refleksiji o izbranih spomenikih, ki bi vsaj delno lahko prenesli sporočilo o veličini tega arhitekta, ki je delal za mnoge prihodnje generacije, svetove in civilizacije. ▮

Fotografija levo > ***Pogled iz zraka*** na spominski park žrtvam v koncentracijskem taborišču Jasenovac.

Foto: Damil Kalogjera

1

2

Spominski park žrtvam fašizma v Sremski Mitrovici (1959–1960)

Kljub temu da je bil neki pisatelj in član komunistične partije proti, je Bogdanović sledil svoji originalni zamisli: delal je na dejanskem prizorišču usmrtitev blizu pravoslavnega pokopališča. Glavni motiv na prizorišču je presekana bakrena amfora, iz katere so v starih časih postregli z dragocenostmi, kot je olje ali vino, ali pa so služile kot darilo za junake. Iz amfor poteka 600 metrov dolga pot, ki vodi do središča v obliki zvezde. To je obkroženo s tumuli (gomile) v obliki piramide, ki imajo simbole bakrenih plamenov z največjo višino 6,2 metra. Originalno je bilo 6 tumulov, od leta 1981 pa osem. Predstavljajo 6 jugoslovanskih republik in dve avtonomni pokrajini. **(fotografija 1)**

Kenotaf padlim borcem odporniškega gibanja v Prilepu (1961)

Ko se približamo spominskemu parku, lahko vidimo skupino kenotafov (simbolični nagrobniki). Achleitner to opisuje takole: "Mesto se nahaja sredi fascinantne pokrajine, širok razgled se končuje v slikoviti gorski verigi. Kenotafi so sicer postavljeni v banalni svet prostočasnih dejavnosti, a se nahajajo na parku podobni ravnici, ki se zliva z drevesi poraslim pobočjem, spuščajočim se navzdol proti mestu." To skupino kenotafov sestavlja sedem plešočih figur (predstavljajo ženske), ki imajo izrazit kapitel in so visoke približno 3 metre, in ena 4-metrska figura, ki predstavlja moškega (postavitev se verjetno nanaša na lokalni običaj). Iz daljave dobimo vtis mogočnih žensk, ki plešejo na čudovitem travniku in se skorajda vzdigujejo nad mehko travo.

Na drugi strani plešočih figur se nahaja pokopališče partizanov, ki ga obkroža zid, na katerem so na notranji strani vklesana imena padlih. Oba dela spominskega parka se v kompoziciji s potjo dostopa širita vzdolž 115 metrov dolge osi. **(fotografija 2)**

1 > ***Spominski park žrtvam fašizma*** v Sremski Mitrovici (1959–1960)
2 > ***Kenotaf padlim borcem odporniškega gibanja*** v Prilepu (1961)
3 > ***Partizanska nekropola*** v Mostarju (1959–1965)
4 > ***Spomenik albanskim in srbskim partizanom*** v Kosovski Mitrovici (1960–1973, z Dimitrijem Mladenovićem)

Foto: (1, 2, 3, 4) Bogdan Bogdanović/ Architekturzentrum Wien, Collection

Partizanska nekropola v Mostarju (1959–1965)

To mediteransko mesto mrtvih je posvečeno 810 borcem odporniškega gibanja. Mnogi med njimi so bili dejansko mladi fantje in dekleta v starosti šestnajst ali celo petnajst let. Celotna nekropola se razprostira na več kot 5.200 kvadratnih metrih. Zgornje terase so narejene tako, da imajo pogled na čudovito mesto Mostar.

Kot je dejal F. Achleitner: "Usmerjeni podporni zidovi s kozmičnimi simboli (sonce, zvezdne konstelacije itn.) definirajo prizorišče zunanje akronekropole. Po topografiji tečejo v valovih in jo kiparsko poudarjajo. Vsekakor enkratno prizorišče, vendar brez junaškega patosa: trud, ki je investiran v kakovost načrtovanja, umetnost, obrtništvo in materiali sami izkazujejo dolžno spoštovanje mrtvim."

Partizanska nekropola je bilo mesto, kjer so si mladi dvorili, kjer je cvetela ljubezen na najbolj romantičnem kraju. Način, na katerega se je to mesto spremenilo v uničeno mesto sovraštva, je še en misterij strašnih vojn devetdesetih let prejšnjega stoletja.

(fotografija 3)

Spomenik albanskim in srbskim partizanom v Kosovski Mitrovici (1960–1973, z Dimitrijem Mladenovićem)

Arhitektov največji izziv je bil, kako narediti izredno arhitekturno delo, ki bo stalo pred gorskim masivom v ozadju. Bogdanović je kot vedno izdelal številne skice in risbe, ki danes pričajo o procesu, skozi katerega je upošteval veliko različnih možnosti: od predimenzionirane strukture na vrhu hriba pa vse do podzemnega svetišča. Proces je nazadnje pripeljal do projekta za zgradbo 19 metrov visokega vhoda. Stebra z zrnato strukturo, ki nas spominjata na starodavni dorski slog, podpirata velik boben, oblečen v baker. Ta velik boben je spominjal na železniški vagon za premog. Umetnostni zgodovinar Ivan Ristić je dejal, da dva močna in masivna stebra predstavljata bratstvo – najprej vojaških tovarišev in nato delavcev v premogovnikih, ki so zdaj zaprti – med albanskimi in srbskimi partizani. **(fotografija 4)**

5

Spominski park žrtvam v koncentracijskem taborišču Jasenovac (1959–1966)

Politično ozadje spomenika v Jasenovcu je zelo kompleksno. Bogdanović je sam v svojih spominih napisal, da je to bilo eno zadnjih evropskih koncentracijskih taborišč, ki ni bilo obeleženo. Seveda je bilo v državi, je zapisal, ki je imela za glavno ideološko osnovo pojem bratstva in enotnosti, težko načeti dejstvo, da so hrvaški fašisti – ustaši – zgradili koncentracijsko taborišče zato, da bi odstranili Srbe, Rome in Jude. Bogdanović je pisal tudi o svojih srečanjih s Titom in iskanju načina, kako nasloviti ta strašni kraj.

A kako je Bogdanović sam prišel na zamisel za rožo? V svojih spominih je zapisal, kako so ga grozodejstva, ki so bila storjena v taborišču, preganjala več mesecev, kako ni mogel spati, ko je razmišljal o "gledališču groze", kot je sam rekel, in kako je bil Jasenovac celo v času njegovih obiskov kraja na začetku šestdesetih še vedno prekrit s tančico molka. Takrat je obsesivno risal labirinte, nato pa so se koščki predhodno materializiranih misli pred njim sestavili: majhne glinene figurice, ki jih je imenoval "rože zla". Čas je mineval in nekaj je moral narediti in tako je zavrgel majhne rože in naredil eno veliko, ki jo je poimenoval "roža obljubljenega upanja".

Vendar pa je Jasenovac veliko več kot samo ena Roža. V vsej svoji veličastni prednapeti betonski lepoti, ki je bila izvedena zahvaljujoč veščinam dalmatinskih graditeljev malih čolnov, ki so izdelali zahteven opaž za njen kalup, vsa teža te 24 metrov visoke strukture počiva na osnih stebrih, ki so podzemno podprti.

Spominski park Jasenovac predstavlja najprej in predvsem izvrsten krajinski projekt, katerega zemeljska in hidrotehnična dela so bila izredno draga in zahtevna. Je svetovni primer izrednega krajinskega projekta, hkrati pa tudi umetnostnega krajinarstva. Nastal je veliko let prej, preden je Robert Smithson naredil Spiral Jetty in skoval ta termin. Vodna dimenzija celotne kompozicije je prisotna tudi v kripti rože. Občutek, ki ga obiskovalcu daje ta kraj, je tako občutek dostojanstva kot magičnosti.

Jasenovac je bil končan leta 1966. Josip Broz Tito ga ni nikoli obiskal.

(fotografija 5)

6

Spomenik svobode v Beranah (1972–1977)

Ta odmaknjen kompleks zaradi svojega položaja v krajini in prostorske strukture izžareva zelo umirjeno vzdušje. Del zapuščenega gozda na hribu Jasikovac z razgledom na mesto je Bogdanović obdal s prosto obliko v velikosti približno štirideset krat šestdeset metrov. Ta vsebuje štirideset stel iz hercegovske kamnine gabro in ustvarja skorajda zaprt obroč. Višina kamnov je med 1,3 in 1,45 metra, dolžina je med 2,3 in 2,75 metra, širina pa približno 0,75 metra. Zunanjost obroča je tlakovana. Na sredini kompleksa se nahaja 18 metrov visok stožec, obložen s peščenjakom. "Folklorna ornamentika, na stelah citati lokalnih običajev in Bogdanovićeva kaligrafska sporočila treh stoletij lokalne zgodovine širše družine Vasojevićev izkazujejo spoštovanje črnogorski kulturi," piše Achleitner.

(fotografija 6)

Foto: (5) Damil Kalogjera - (6, 7, 8) Bogdan Bogdanović/ Architekturzentrum Wien, Collection

5 > ***Spominski park žrtvam v koncentracijskem taborišču*** Jasenovac (1959–1966) **6** > ***Spomenik svobode*** v Beranah (1972–1977) **7** > ***Spominski park z mavzolejem borbe in zmage*** v Čačku (1970–1980) **8** > ***Spominski park Dudik za žrtve fašizma*** v Vukovarju (1978–1980)

Spominski park z mavzolejem borbe in zmage v Čačku (1970–1980)

Veličasten objekt leži na ovalnem pobočju hriba Jelica nad mestom Čačak. Skozi prostorno postavitev, ki spominja na obredna svetišča starodavnih kultur, vodi pot po osi skozi trodelni, 12 metrov visok mavzolej borbe. Na tej poti se brez besede in brez pesmi za obiskovalca odigra drama vojne: arhitektura ponuja veličastno vzdušje sijajne scenografije, ki zgodbo pripoveduje sama po sebi; zgodbo o 4.650 partizanih, ki so padli v borbi za svobodo. Po Bogdanovićevih spominih bi morali biti templji ornamentirani z le nekaj vklesanimi inskripcijami, nato bi postali kamnoseki nezaposleni in bi se morali vrniti v svoje vasi. Kamnoseki so tako prosili Bogdanovića, naj jih nariše več, da bi tako dobili več dela, ki bi ga lahko dlje opravljali. Nazadnje je bilo res tako. Kamnoseki so na lokaciji ostali še tri dodatna leta, kar je "izreden socialni vidik procesa načrtovanja, ki se ne bi mogel zgoditi v vsaki družbi" (Achleitner). **(fotografija 7)**

Spominski park Dudik za žrtve fašizma v Vukovarju (1978–1980)

Spominski park Dudik se nahaja v naselju Mitnica, približno pet kilometrov od centra Vukovarja*, čudovitega in nekoč cvetočega mesta na reki Donavi. Prizorišče je poklon spominu na člane odporniškega gibanja iz Slavonije med drugo svetovno vojno, pa tudi civiliste, ki so jih pobili ustaši. Na žalost je danes lokacija ob gradnji in razvoju soseske utrpela škodo, saj so nogometno igrišče povečali preko meje spominskega parka, ki bi moral biti zaradi svoje posebne kulturne vrednosti dejansko zaščiten.

Murvin gozdič, po katerem je ta kraj imenovan (dud pomeni murvino drevo, dudik bi tako bil murvin gozdič), je "preboden" s petimi osemnajstmetrskimi stožci, ki spominjajo na vrhove udrtih stolpov. Bogdanović je očitno imel pri risanju spomenika fantazijo o vdrtem oziroma podzemnem mestu s povezavami med stožci preko mnogih prehodov in predorov. "Vlado Bužančić, zagrebški kritik, je bil prepričan glede etruščanske interpretacije Vukovarja. Rekel je, da so kenotafi v parku zelo podobni opisom mitskega mavzoleja etruščanskega kralja Larsa Porsena, ki so jih zapisali nekateri rimljanski pisci ... Bogdanović je izdelal več risb, na katerih se stožci pojavljajo vzdolž čolnov, spiral, nenavadnih črk in drugih etruščanskih motivov" (Komac&Guillen).

Vzdušje potopljenega starodavnega mesta natančno vzpostavlja 27 malih ladij, ki so jih kamnoseki iz Pirota, ki so z Bogdanovićem sodelovali vse od nastanka spomenika v Knjaževcu (1969–1971), izklesali v bosanskem dioritu. Ladjice so navidezno naključno raztresene po parku. Navdih za njihovo obliko prihaja od oblike lokalnih čolnov (imenovanih v srbskem jeziku šajke), ki so na tem območju vedno igrali osrednjo vlogo pri sobivanju med ljudmi in reko Donavo. **(fotografija 8)**

** Vukovar je bil nekoč uspešno mesto. Gospodarstvo je poganjal rečni promet, ki je Budimpešto in Beograd povezoval s parniki. Velika sinagoga, ki je gospodovala v mestu, je bila po vojni porušena, mesto pa je v času socializma doživelo napredek s številnimi tovarnami (med najbolj znanimi, že pred drugo svetovno vojno, je Borovo), v njem so v miru in blaginji sobivali ljudje različnih narodnosti.*

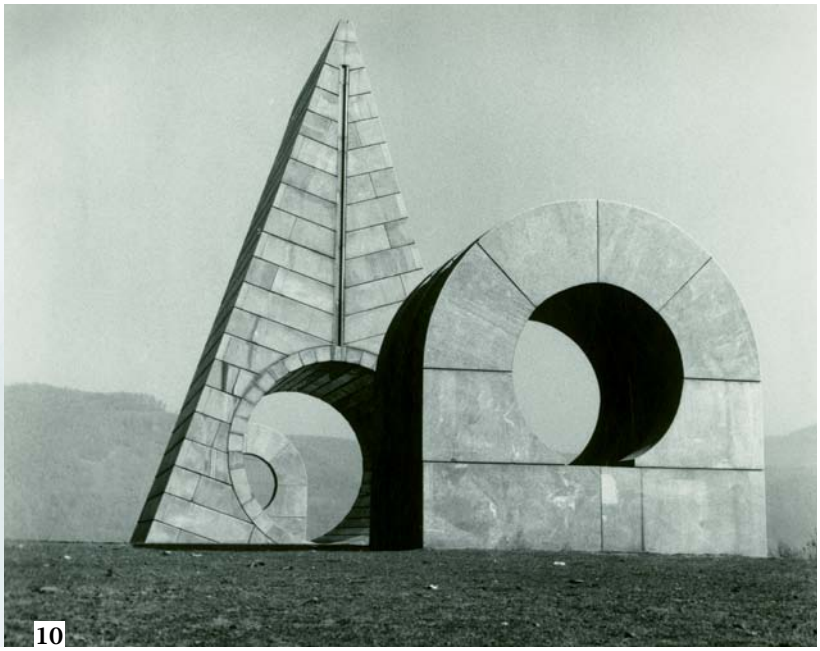

Foto: (9, 10) Bogdan Bogdanović/ Architekturzentrum Wien, Collection

9 > ***Kenotafi v spominskem parku Garavice*** v Bihaću (1969–1981) **10** > ***Mavzolej borcev*** v Popini (1979–1981)

Kenotafi v spominskem parku Garavice v Bihaću (1969–1981)

Spominski park Garavice je še eden izmed mnogih dokazov Bogdanovićeve odličnosti pri organizaciji elementov krajine. Garavice so bile kraj za eksekucije. Tja so ustaši vodili ljudi in jih pobijali, danes pa je kraj naseljen z enajstimi antropomorfnimi megaliti oziroma enajstimi "žalujočimi ženami", kot jih tudi imenujejo. Kot je F. Achleitner primerno pripomnil: "... moč figur se ne nahaja v detajlu, temveč v kockasti obliki, v njihovi ogromni prisotnosti na tem hribu in v pokrajini." **(fotografija 9)**

Mavzolej borcev v Popini (1979–1981)

Mavzolej se nahaja nad manjšo reko Popino na hribu Nebrak, od koder se pogled širi po dolini, v kateri je prišlo do prve večje bitke med partizani in nemškimi okupacijskimi silami, v kateri je 42 partizanov umrlo.

Osebno mi je to eden najzanimivejših Bogdanovićevih spomenikov. Zdi se, kot da je bil cilj, da se izdela arhitekturno kompozicijo, ki bo obiskovalcu omogočila, da lahko proučuje naravo in se pokloni spominu na bitke, ki so se večinoma odvile v naravi. Narodnoosvobodilno gibanje je nastalo v gozdovih, tu je živelo in raslo. Že leta 1943 je uspelo osvoboditi obsežne dele ozemlja Jugoslavije, torej v času, ko je večina evropske celine trpela pod nacističnim škornjem. Velika mesta so bila osvobojena veliko pozneje.

Mavzolej Popina obiskovalca spominja na dejstvo: treba je bilo veliko znanja o naravi in njenih skrivnostih, da so lahko prevladali veliko močnejšega sovražnika in zmagali v tej strašni vojni.

Kot je F. Achleitner zabeležil, "Nekropole Bogdana Bogdanovića v svojem vizualnem prekipevajočem bogastvu pogosto mejijo na glosolalijo simbolov, medtem ko se mavzolej Popina impresivno osredotoči na geometrijske elemente in njihove skulpturne manifestacije. Kvadrat, trikotnik in krog so kot ne jasno definirani simboli človeških strukturiranj in iskanj neizčrpni; fascinantni v krajini, ki je zgrajena kot verz."

In resnično gre pri Bogdanovićevih spomenikih za prostorsko poezijo. **(fotografija 10)**

SONJA LEBOŠ

Avtorica članka Sonja Leboš (1967) je antropologinja kulture in urbanih prostorov. Je avtorica številnih člankov in znanstvenih besedil, ki se nanašajo na urbanizem, kulturo in medije; ustanoviteljica in predsednica organizacije Udruga za interdisciplinarna i interkulturalna istraživanja (UIII)2 v Zagrebu ter od leta 2014 projektni vodja in raziskovalka pri grey) (area – prostoru za moderno in medijsko umetnost na Korčuli. Leta 2012 je skupaj z umetnostnim zgodovinarjem Ivanom Ristićem in v sodelovanju z Architekturzentrum Wien, avstrijskim kulturnim centrom iz Zagreba in z UIII bila kurator prve posmrtne razstave o arhitektu in pisatelju Bogdanu Bogdanoviću z naslovom "Bogdan Bogdanović – ukleti arhitekt".

Uporabljeni viri in literatura so na voljo pri avtorici.

Vizualizacija: Jens Lindhe

KORAK
NAPREJ

KORAK NAPREJ

TEHNIČNI PODATKI

Tlačna trdnost [N/mm²]
> 0,5

Gostota
D0,5 (500 kg/m³)

Toplotna prevodnost [W/mK]
0,12

Ocena difuzije vodne pare / μ
5

Razred požarne odpornosti
A1 (negorljiv)

Dinamična togost [MN/m³]
12

SESTAVA

100 %
mineralne komponente –
cement, voda in ekspandirana glina Liapor.

RECIKLIRANJE

100 % mineralni gradbeni material
zagotovlja enostavno recikliranje.

Fotografija na str. 33
> ***"Doživljajska klančina" v športnem središču za osebe z oviranostmi Musholm*** se vije okrog večnamenske dvorane in ponuja številne možnosti za aktivnosti, tudi netipične, kot je na primer 100-metrska dirka dveh na invalidskih vozičkih navzgor ali navzdol.
Več na straneh 46–49.

Foto: arhiv Lafarge

Kdor načrtuje gradnjo hiše, misli na prihodnost. Odločitev o izbiri gradbenega materiala igra pri tem pomembno vlogo. Sprejeta je enkrat in vpliva na celoten življenjski cikel hiše. Odločitev za učinkovite temelje pripomore k udobnemu bivanju, učinkovitosti in varstvu okolja.

Fundatherm

Mineralna izolacija temeljev, ki zagotavlja udobje

lastnosti in uporaba

Fundatherm je cementno vezan material iz ekspandirane gline. 100-odstotno mineralen material se lahko uporablja za izolacijo pod talno ploščo ali estrihi, kot perimetrska izolacija ali izolacija bazenov. Zaradi svojih fizikalnih lastnosti izpolnjuje vse izolacijske zahteve za vgradnjo pod talno ploščo. Njegove visoke tlačne trdnosti izravnavajo napetosti skozi celotno življenjsko dobo stavbe in s tem ščitijo njene temelje. Prav tako je odporen na obremenitve zaradi sprememb vlage. Zagotavlja učinkovito izolacijo, absorbira zvok in je negorljiv.

S smiselno in strokovno izvedeno izolacijo prihranimo na stroških energije preko celotnega življenjskega cikla hiše. Optimalna izolacija se začne seveda tam, kjer pride hiša v stik z zemljo – da bi zaščitili temelje pred mrazom, zamrzovanjem in vlago.

Optimalna izolacija se začne tam, kjer pride hiša v stik z zemljo.

KLJUČNE PREDNOSTI

- Visoka tlačna trdnost
- Izravnava napetosti
- Optimalne izolativne lastnosti
- Uravnavanje temperature
- Uravnavanje vlage
- Ekološko in trajnostno
- Odpornost na škodljivce
- Negorljivost
- Zvočna izolativnost

Za dodatne informacije in povpraševanje smo na voljo na

narocila.si@lafargeholcim.com

Dobava

Fundatherm se lahko uporablja na dva načina: iz avtomešalca ali s sistemom X-1000. Pri sistemu X-1000 sta ekspandirana glina in cementna suspenzija dostavljeni ločeno in se mešata neposredno na gradbišču z mešalno glavo X-1000.

Vgradnja

Opaž se lahko postavi in uporabi hkrati za Fundatherm in talno ploščo. Po vgradnji Fundatherma se lahko že naslednji dan položi armatura za talno ploščo, ki se jo zalije z betonom.

Fundatherm je naravni gradbeni material, ki mu sestavine – cement, voda in ekspandirana glina Liapor – dajejo naravno izolativnost in uravnavanje vlage, s tem pa so materiali, proizvedeni iz nafte, povsem odveč že od samih temeljev dalje.

Mineralni izolacijski temelj se prilagaja katerikoli obliki in ustvarja monolitno izolacijo. Osnovna plošča je lahko vgrajena neposredno na nasutje, brez izgube časa. Izolativni beton je na gradbišče dostavljen z avtomešalcem, kar pomeni, da na gradbišču ne prihaja do odpadkov.

1

2

Foto: (1–6) arhiv Lafarge

6

1 > ***Fundatherm je lahek, vendar ohranja svojo obliko tudi pod velikimi pritiski,*** ne potrebuje zgoščevanja, zagotavlja učinkovito izolacijo, vpija zelo malo vode, se ne izpira v primeru poplav in ga je ob koncu uporabe mogoče reciklirati kot gradbeni odpadek. **2 >** ***Nasutje okoli bazena*** za izolacijo **3 >** ***Priprava izolacije*** pod estrihi **4 >** ***Dostava že pripravljenega Fundatherma*** iz betonarne na gradbišče z avtomešalcem **5 >** ***Mešanje cementne suspenzije in ekspandirane gline*** neposredno na gradbišču **6 >** ***Z uporabo tega sistema se skrajša delovni čas,*** kar pomeni znižanje stroškov. Poleg tega vse več kupcev povprašuje po Fundathermu, ker čedalje pogosteje iščejo trajnosten in mineralni gradbeni material.

3

4

5

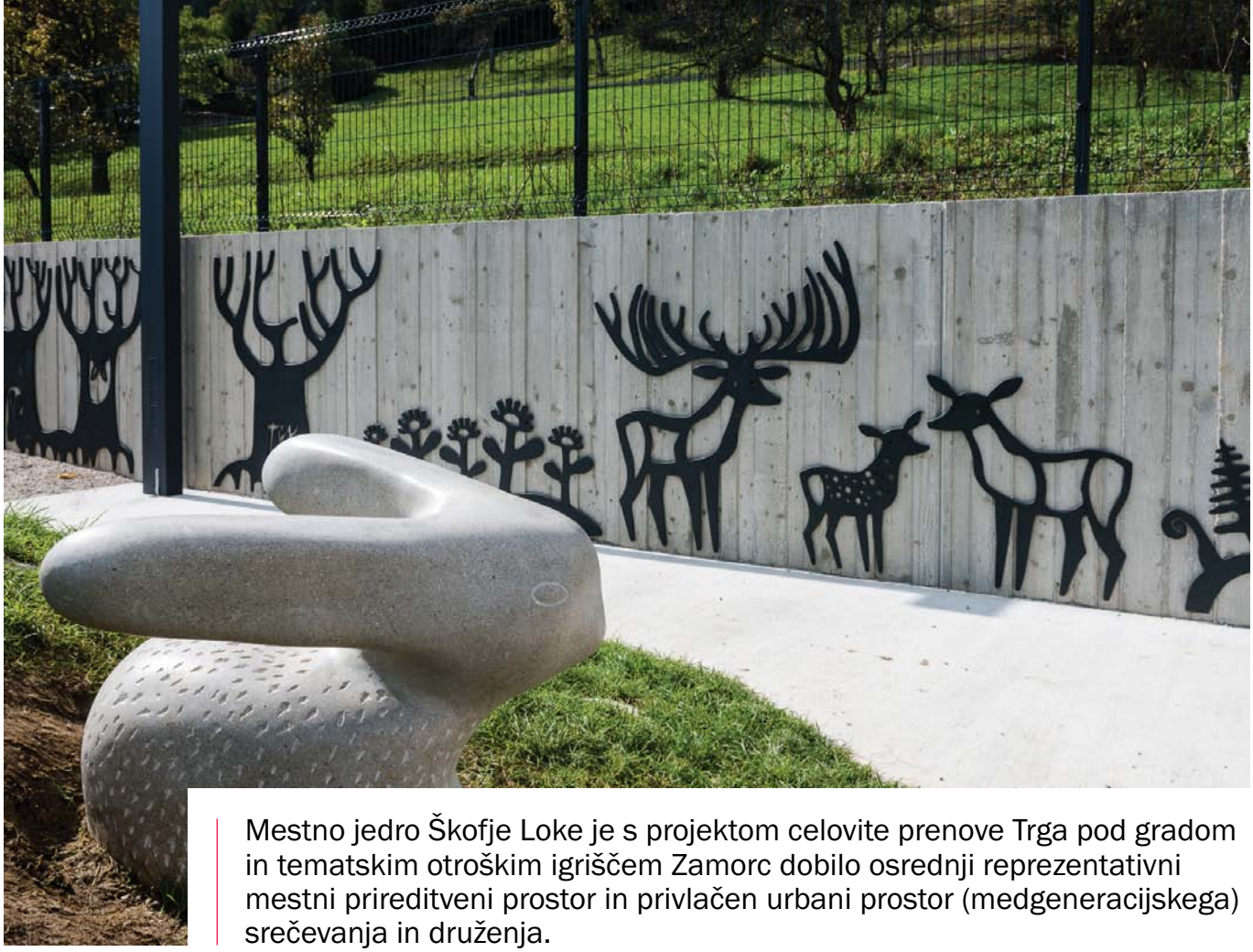

Foto: Virginia Vrecl

Mestno jedro Škofje Loke je s projektom celovite prenove Trga pod gradom in tematskim otroškim igriščem Zamorc dobilo osrednji reprezentativni mestni prireditveni prostor in privlačen urbani prostor (medgeneracijskega) srečevanja in druženja.

Trg pod gradom in igrišče Zamorc

Trg pod gradom

Idejna zasnova temelji na prvonagrajenem projektu, izbranem na natečaju Ureditev odprtih javnih površin starega mestnega jedra Škofje Loke ter ureditev obrežja obeh Sor iz leta 2013.

Ključni cilj je bil urediti južni vhod v staro mestno jedro. Razgibana topografija in preplet kulturnozgodovinskih plasti sta narekovala minimalne posege. Prostor je zasnovan kot izhodiščna točka, ki s svojima poudarkoma vabi bodisi v mestno jedro bodisi na škofjeloški Loški grad. Posebna pozornost je bila namenjena povezavi trga z gradom. S tem namenom je nastalo novo amfiteatralno stopnišče. Oblikovano je na način, da omogoča kontinuirano uporabo preko celega leta in združuje več funkcij hkrati. Integrirana klančina omogoča dostope gibalno oviranim in lajša dostop staršem z otroškimi vozički do otroškega igrišča Zamorc.

Izbrani materiali temeljijo na lokalnem poreklu. Kamniti poudarki so obdelani v lokalnem apnencu in granitu. Vsi kamniti elementi so zraven rezanja še dodatno obdelani: oporni zidovi so žlebičeni, kamni v tlaku pa zbrušeni na gotovo koto trga.

Tlak pretežnega dela trga predstavlja štokan, na licu mesta vliti beton. Posebna ...

Foto: Virginia Vrecl

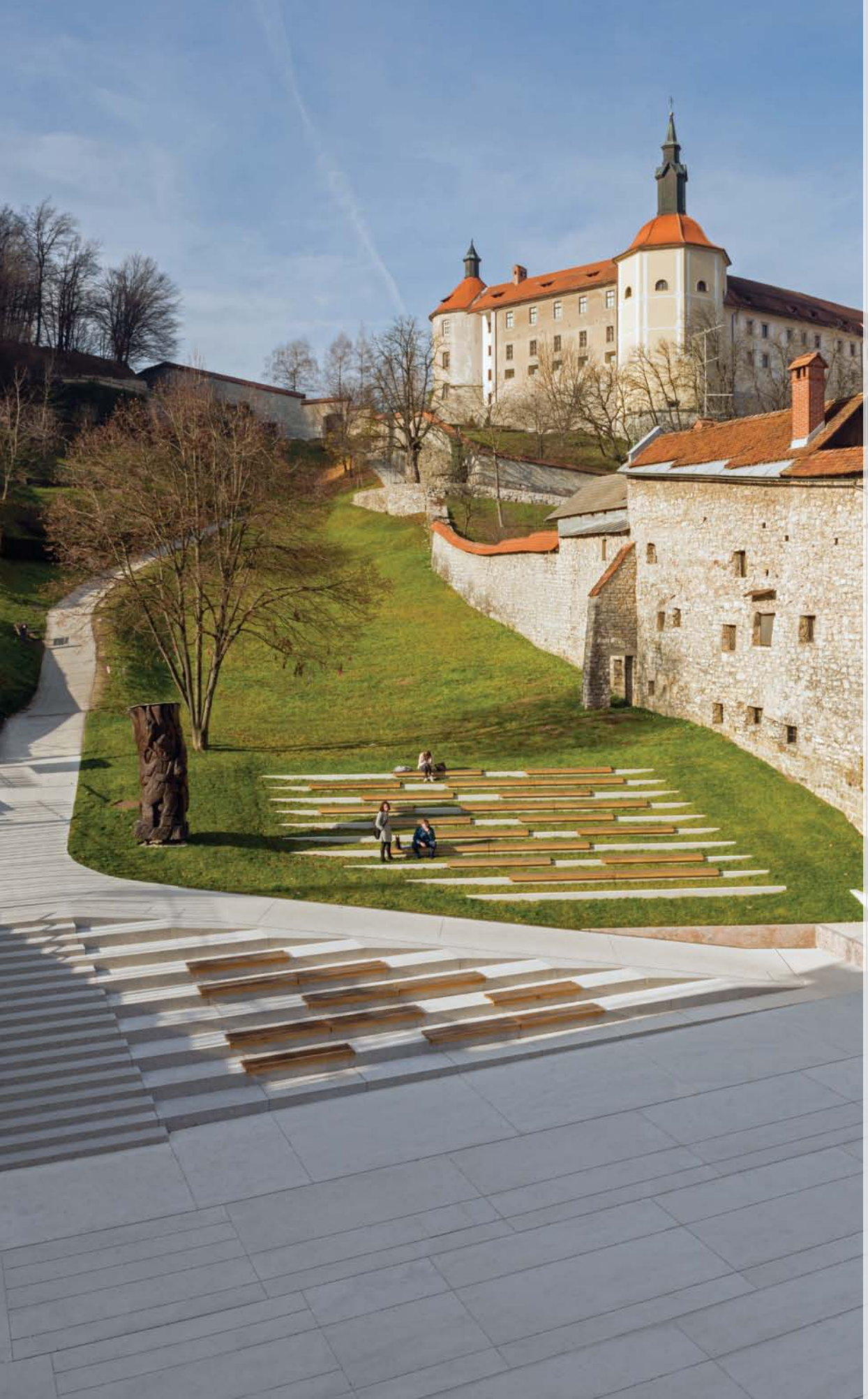

O PROJEKTU

LOKACIJA:
Poljanska cesta 2
Škofja Loka

INVESTITOR:
Občina Škofja Loka

ARHITEKTURA:
Robert Potokar,
Primož Žitnik,
Ajdin Bajrović,
Ravnikar Potokar
arhitekturni biro, d. o. o.

KRAJINSKA ARHITEKTURA IN GRAFIKA:
dr. Tanja Simonič Korošak

GRADBENE KONSTRUKCIJE:
Mitja Lavrenčič

ELEKTRO INSTALACIJE:
David Furlan

NATEČAJ:
2013
1. nagrada

LETO PROJEKTA:
2015–2016

REALIZACIJA:
2016–2017

OTVORITEV:
9. september
2017

POVRŠINA:
trg **1.200** m^2
igrišče **650** m^2

Foto: (1, 2, 3) Virginia Vrecl

PREDSTAVITEV

Ravnikar Potokar, d. o. o.

Podjetje Ravnikar Potokar, d. o. o., sta ustanovila arhitekta Vojteh Ravnikar in Robert Potokar leta 2003. Predhodno je arhitekturni biro deloval pod okriljem podjetja KARS, d. o. o., Sežana in ARHE, d. o. o., Ljubljana, v zadnjih letih pa uspešno deluje samostojno. **Podjetje se ukvarja s projektiranjem arhitekture,** vse od oblikovanja zunanjosti in notranjosti do urbanizma, in sodeluje z mnogimi zunanjimi strokovnjaki ter sodelavci.

Ravnikar Potokar arhitekturni biro, d. o. o.
Gregorčičeva ulica 9
1000 Ljubljana
www.ravnikar-potokar.si
biro@ravnikar-potokar.si

Oblikovanje krajine

Dr. Tanja Simonič Korošak, univ. dipl. biol., je pooblaščena krajinska arhitektka, izdeluje projekte krajinske arhitekture in uspešno sodeluje na krajinskoarhitekturnih in urbanističnih natečajih. Aktivno prakticira skiciranje in publicira. Raziskovalno jo zanimajo teorija in razvoj krajinskega oblikovanja, doživljanje krajine in krajinska skica.

Oblikovanje krajine Tanja Simonič Korošak, s. p.
Koroška cesta 53D
2000 Maribor
simonic.tanja@gmail.com

1

1 > ***Stik urbanih struktur z naravnimi elementi*** je izveden v obliki klančine. **2 >** ***Interpretacija ambienta*** Poljanske doline. **3 >** ***Vertikalna profilacija na opornem zidu*** namenja prostor senci silhuet.

••• pozornost je namenjena izboru agregata, ki prav tako temelji na lokalnem poreklu. Amfiteatralno stopnišče je sestavljeno iz prefabriciranih betonskih elementov, ki so po razopažanju še dodatno obdelani in grobo zbrušeni. Niz tribun se nadaljuje proti grajskemu griču, betonsko površino v tem delu zamenja zatravljena brežina, ki je le omejena z betonskim elementom.

Igrišče Zamorc

Integralni del ureditve je tudi otroško igrišče Zamorc, ki leži ob izteku grajskega pobočja pri stavbi Upravne enote Škofja Loka. Lokacija igrišča je umaknjena od mestnega vrveža in dostopna s poti, ki vodi na grajski grič. Preko amfiteatralnega stopnišča se povezuje s Trgom pod gradom.

Zasnova igrišča se naslanja na pripovedko o graščaku in zamorcu. Po legendi je Freisinški gospod Abraham jezdil v Poljansko dolino in na poti ga je napadel medved. Njegov sluga zamorec ga je rešil, v zahvalo pa mu je škof obljubil, da ga bo naredil slavnega in ga bodo pomnili še mnogi rodovi. Zamorec s krono je postal simbol freisinške škofije in s tem tudi Škofje Loke.

Elementi zgodbe so postali izhodišče za oblikovanje igralnih prostorov in elementov. Otroci tako skozi igro spoznavajo zgodovino svojega mesta. V kovinsko ograjo na vstopnem delu in zahodnem robu so vgrajeni liki iz zgodbe, osrednji del igrišča pa je abstrahirana podoba gozda – Poljanske

2

3

4

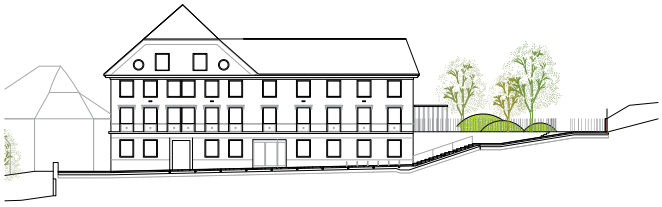

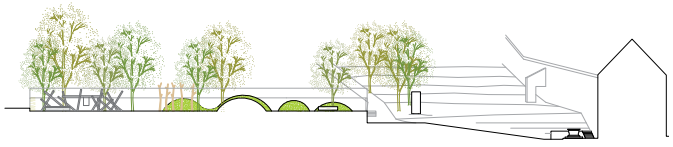

5

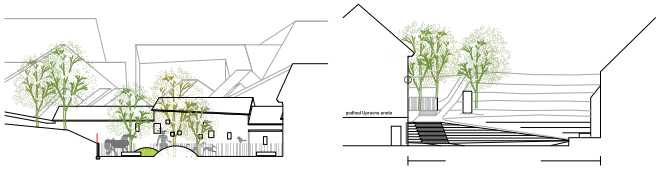

4 > *Prerez trga*
5 > *Prerez igrišča*
6 > *Tloris*

doline. Posebna pozornost je bila posvečena tudi dostopnosti osebam z oviranostmi, zlasti slepim, z načrtovanjem različnih taktilnih doživetij (odtisi, izbira materialov, ki nudijo različna taktilna doživetja ipd.).

Osrednjo ozelenjeno peščeno površino igrišča obkroža betonska površina z metličeno vrhnjo obdelavo, tako da je dostop z vozički (otroškimi, invalidskimi) omogočen na celotnem igrišču. Metličen beton tudi preprečuje zdrse ob deževnem vremenu. Na južnem delu igrišča je enotna peščena površina, namenjena predvsem igri starejših otrok.

Posebna pozornost je bila posvečena dostopnosti osebam z oviranostmi.

Besedilo: ***Ravnikar Potokar, d. o. o.***

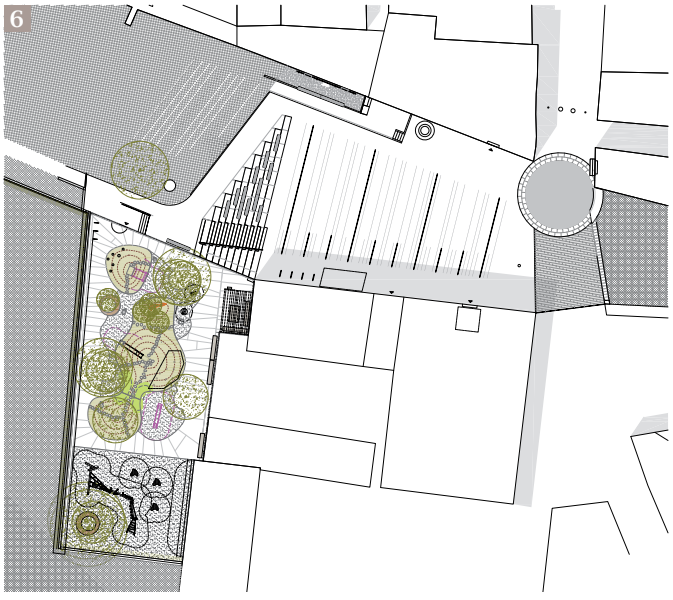

6

Foto: (1, 3) Andrew Lee - (2) Keith Hunter

Hazelwood je šola, ki navduši čutila in navdihuje otroka.

Šola Hazelwood

"***Šola je kot nekakšna magična optična iluzija.*** *Je nevidna, vse dokler nisi skoraj popolnoma pred njo. Takrat se pojavi iz zelenega ozadja in se postavi v središče. S ceste je neopazna, skrita za krošnjami listov, od zgoraj izgleda kot vprašaj, ki se topi, s tal pa pogled težko seže preko naslednje krivine. Vrata so pri sprednjem delu na polovici steklenega zidu in se odpirajo tako, da omogočijo pretočnost zvoka šolskega vrveža. Nenadoma se znajdeš v središču šolskega življenja, v odprtem in z dnevno svetlobo napolnjenem prostoru."* Marisa Duffy, pisateljica: The Herald

Glavne zasnove

Jasno je, da gre za novo vrsto zgradbe, saj je bilo nemogoče najti reference in precedenčne primere. Vendar so arhitekti že na samem začetku zastavili glavne zasnove: zgradba bo narejena iz trajnostnih materialov, ki bodo dobro kljubovali času, šola bo odprta, a varna; hkrati bo nizka, delno tudi zato, da se spoštuje lokalno naselje in sosede. Sestavni del šole bodo krajina in obstoječa drevesa, integrirani v načrt tako, da bo sčasoma težko ločiti, kje se konča zgradba in se začnejo vrtovi. Vrtovi se lahko uporabijo tudi kot prostori za poučevanje.

2

3

1 > ***Čutna stena*** v šoli
2 > ***Šolsko dvorišče*** in vrt
3 > ***Vrtec***

Okoliška krajina tako postane sestavni del šolskega učnega procesa in učencem omogoča, da dihajo svež zrak, slišijo šum dreves in čutijo dež. Projekt je zastavljen tako, da omogoča kar največ naravne svetlobe in tako odpravlja dolge in temne hodnike. Učencem daje podporo, učiteljem pa ne predstavlja bremena. To so omogočili z integracijo vizualnih in otipnih znakov oz. sledi vsepovsod, kar slepim in naglušnim učencem omogoča, da lažje najdejo svojo pot. Pri načrtovanju celotnega projekta je bila v ospredju preprostost orientacije, s katero so omogočili razvijajočo se neodvisnost otroka.

Načrt in uresničitev

Naročilo je bilo pridobljeno po začetnem razpisu za projekt in po pogovoru s skupino naročnikov ter uresničeno s pomočjo tradicionalne oblike naročila arhitektom in pogodbe za gradnjo.

Naročilo je Alanu Dunlopu omogočilo, da je pri razvoju projekta 18 mesecev sodeloval z naročnikom, ravnateljem, skrbniki, starši in šolskimi otroki ter mladimi ljudmi. Arhitekt je predstavil ideje in predloge ter jih razvijal s pomočjo risb in skic, ki so jih starši in učitelji lažje razumeli, in s pomočjo modelov, ki so jih otroci lahko otipali in začutili.

Lastnosti izbranega načrta

Predlagan je bil senzorični zid, ki služi kot navigacijsko orodje in otrokom omogoča, da "sledijo" poti (se usmerjajo s pomočjo tipa) in se po šoli premikajo varno, bolj samozavestno, z večjim občutkom obvladovanja in samozaupanja. V zidu se shranjujejo tudi večji predmeti, ki jih je sicer treba umikati, s čimer je omogočeno lažje premikanje po prostoru. Senzorični zid je obložen s pluto, ki zagotavlja topel občutek. Ima znake ali otipne kazalnike, ki otrokom pomagajo pri orientaciji in premikanju po šoli.

Učilnice so obrnjene proti severu, da se izkoristi na ravni ambienta bolj uravnotežena naravna svetloba. Učilnice imajo tudi večje prostore za shranjevanje in prilagodljive površine ter ločene vrtove z vmesnimi učnimi prostori, ki zaposlenim in obiskovalcem omogočajo opazovanje otrok, ne da bi jih motili pri učenju. Ta območja po potrebi ponujajo tudi možnost tišine in miru. Ker v učilnicah in na stenah ni odvečne navlake, je ustvarjeno pomirjujoče ozračje brez nepotrebne vizualne zmede. •••

O PROJEKTU

LOKACIJA:
Glasgow, Škotska

NAROČNIK:
Glasgow City Council Education Services*

PROJEKTANTA:
Gordon Murray in Alan Dunlop Architects

ARHITEKTURA:
Gordon Murray, Alan Dunlop, Stacy Philips, Fergal Feeny

SVETOVALKA ZA INKLUZIVNO OBLIKOVANJE:
Margaret Hickish (Biro Happold)

KRAJINSKI ARHITEKT:
Richard East (City Design Cooperative)

IZVAJALEC:
Paul McCrorey (Sir Robert McAlpine)

INŽENIRING:
Graham Hayne (Buro Happold)

AKUSTIČNO SVETOVANJE:
Chris Steele (RMP)

SVETOVANJE ZA OSVETLITEV:
Laura Jones (Buro Happold)

ZAKLJUČENO:
2007

* *Izobraževalni odbor mestnega sveta za mesto Glasgow*

PREDSTAVITEV

Alan Dunlop Architect

Alan Dunlop je ugleden predavatelj in eden vodilnih arhitektov v Združenem kraljestvu. Pravkar je zaključil uspešen semester kot gostujoči profesor za arhitekturo na kansaški državni univerzi, trenutno pa je gostujoči profesor na Robert Gordon University, Scott Sutherland School of Architecture. Poučeval je na šolah za arhitekturo v ZDA, Združenem kraljestvu in Nemčiji ter predaval v mnogih državah. Je uveljavljeni komentator tem, povezanih z arhitekturo, urbanistiko in družbo. Šolal se je v Londonu in v Glasgowu na Mackintosh School of Architecture. Je član škotskega Royal Incorporation of Architects ter Royal Society of Arts. Prejel je že več kot petdeset državnih in mednarodnih nagrad. Je nadarjen risar in umetnik. Leta 2008 mu je Royal Scottish Academy podelila Royal Gold Medal za arhitekturo. Izobraževanje mladih arhitektov pojmuje kot dolžnost in privilegij. V svoje delo vnaša entuziazem, ambicioznost in pristno zavzetost.

Kate Dunlop, poslovna sekretarka družbe in direktorica podjetja Alan Dunlop Architect Ltd, je poslovna ženska z veliko izkušnjami na področju zavarovalništva, investicij in bančništva. Upravi svetuje pri vodenju, financah, strategiji in etičnih vprašanjih.

Alan Dunlop Architect
Hill of Spears Studio
Slioch
Duchray Road
Aberfoyle
FK8 3XB
Škotska
ad@alandunloparchitects.com
www.alandunloparchitects.com

Foto: (4, 6) Keith Hunter - (5) Andrew Lee

... V celotni šoli je barva uporabljena za kontrast. Bloki močne barve, umeščene na nevtralnem ozadju, so dodatna pomoč slabovidnim otrokom pri premikanju skozi prostor in doseganju največje mere neodvisnosti.

Zgradba je stkana okoli obstoječih dreves, zaobljena oblika pa pomeni, da je zgradba tako v zunanjem kot notranjem smislu razdeljena v obvladljive prostore. Velikost le-teh je tako bolj prilagojena premikanju po prostoru in zaradi manjšega obsega teh prostorov je manjša tudi vizualna zmeda.

Izbrane trajnostne značilnosti

Prezračevanje celotne šole poteka na naraven način. Zvočna izolacija presega specifične zahteve državnih tehničnih standardov. Učitelji lahko odpirajo in zapirajo skrite zračnike, ki so bili projektirani v zunanjih

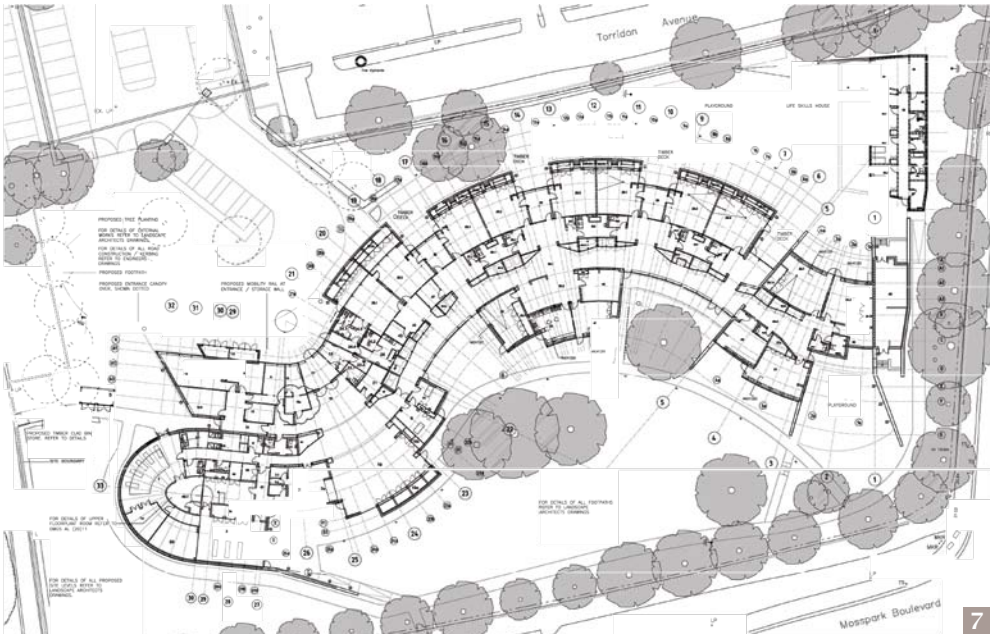

7

4 > ***Šolsko dvorišče*** z igriščem **5** > ***Jedilnica*** **6** > ***Okolica daje šoli*** občutek umeščenosti v park.

4

stenah, in po potrebi zagotovijo dotok svežega zraka. Vsi zunanji in notranji materiali so bili izbrani na podlagi senzoričnih lastnosti in tega, kako se obnesejo skozi čas. Struktura je vidna in izvedena v laminiranem lesu. Tudi zunanji zasloni in senčniki so v lesu, ki je na otip prijeten. Zunanja fasadna obloga je iz naravnega macesna, ki bo sčasoma posivel in se poenotil z odtenkom lubja obstoječih dreves. Macesen ima močno strukturo in tako ponuja blago valovito tipno površino za sledenje. Kritina iz lokalnih virov je nameščena vertikalno in kot kontrast leseni fasadni oblogi. Zidovi iz skrilavca, ki so opazno trši na otip, definirajo zunanje prostore, so močan vir toplote zaradi ugodne lege na višjem južnem terenu in učencem zagotavljajo še dodatno orientacijsko orodje.

Besedilo: ***Profesor Alan Dunlop FRIAS[1] FRSA[2]***

[1] Član Royal Incorporation of Architects in Scotland
[2] Član Royal Society of Arts

9

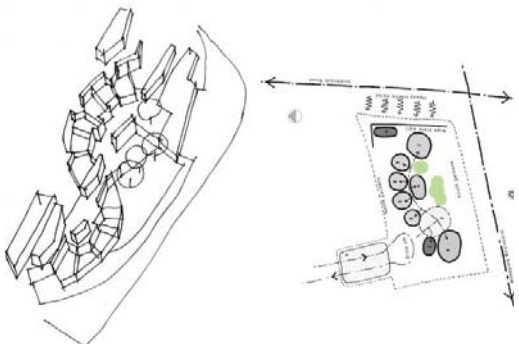

10

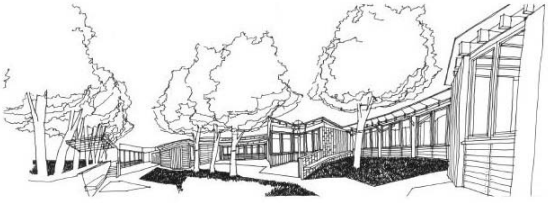

8

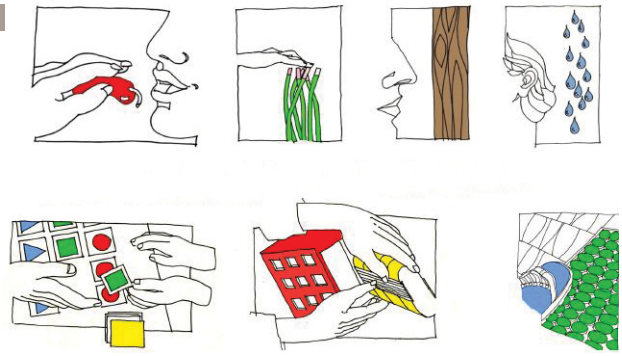

11

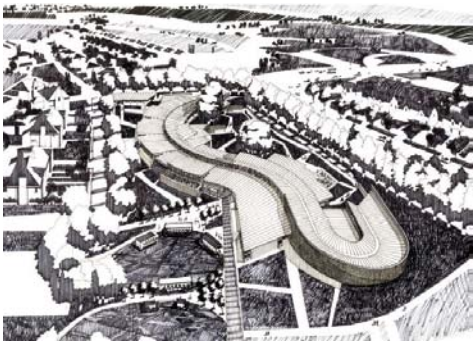

7 > Tloris šole **8 > *Šola, ki navduši čutila,*** v kateri lahko okus, otip, vonj in zaznavanje okolice pomagajo pri krepitvi občutka samostojnosti in predstavljajo senzorične namige. **9 > *Ovijanje okoli dreves*** in objem naravne krajine **10 > *Sledenje*** naravi **11 > *Skica šole,*** vpete v okolje
Skice: Alan Dunlop Architects

5

6

O PROJEKTU

LOKACIJA:
Korsør, Danska

NAROČNIK:
Danska fundacija za mišično distrofijo

ARHITEKTURA:
AART architects

INŽENIRING:
D&N, MOE

KRAJINSKA ARHITEKTURA:
BSAA Urban LAB

SVETOVALCI:
Keingart, Bexcom

NATEČAJ:
zmagovalni predlog v predhodnem projektnem natečaju
2013

IZVEDBA:
2015

VELIKOST:
3.200 m^2

NAGRADE:
nagrada IOC/IAKS,
nagrada odličnosti IPC/IAKS,
nagrada IAUD,
slagelse – občinska nagrada za gradnjo

Musholm je bil projektiran kot eden najlažje dostopnih počitniških in športnih središč za ljudi z oviranostmi na svetu.

Središče, ki dviga standarde

Razširitev Musholma je uresničilo dolgoletne sanje Danske fundacije za mišično distrofijo, da ustvari vodilno mednarodno počitniško in športno središče za osebe z oviranostmi, ter poudarilo njeno podobo vizionarske invalidske organizacije, saj je ta dograditev svetovno priznan dosežek na področju dostopnosti v arhitekturi.

V razširjenem Musholmu z novo večnamensko športno dvorano in s štiriindvajsetimi novimi počitniškimi stanovanji je prikazano, kako se kakovost življenja invalidnih oseb lahko izboljša s pristopom ustvarjanja novih prostorov za drugačnost oz. razlike in ne s pristopom, ki za drugačnost kompenzira. Tako je počitniško in športno središče inovativne arhitekture dvignilo standarde pomembne družbene debate. Mednarodni olimpijski komite ga je počastil z nazivom enega izmed najbolj navdihujočih športnih

1

2

> Ta osupljiv kraj jasno kaže, da ni nobenih ovir za gradnjo zgradb, prijaznih do invalidov, ki so čudovite. Človek preprosto hrepeni po tem, da bi bil tu.

Mette Boc, danska ministrica za kulturo

3

Foto: (1, 2) Kirstine Mengel -(3) Jens Lindhe

1, 2 > *Večnamenska dvorana je primer vgradnje dostopnosti kot ustvarjalnega elementa, ki uporabnike navdihuje in izziva.* Danski biro je na osnovi poglobljenega dialoga z zdajšnjimi in prihodnjimi uporabniki ustvaril nove zamisli, kot je 100–metrska "doživljajska klančina" *(fotografija 2)*, ki se vije okrog dvorane *(fotografija 1)* in na svoji poti ponuja obilje predelov za aktivnosti ter doseže svoj vrh v razgledni sobi, od koder se odpira pogled na lokacijo Musholma nad morjem in slikovito pokrajino. **3 > Nova počitniška stanovanja** v bližini dvorane.

središč. Samo v danskih medijih se je v prvem letu pojavil več kot 400-krat. Razširjeni Musholm je pokazal novo pot za bogatenje življenja vseh ljudi ne glede na njihovo oviranost.

Razširitev Musholma v nadaljevanju predstavlja, kako lahko arhitektura poleg promocije gospodarskega razvoja regije doseže tudi družbene spremembe. Musholm je postal z novo večnamensko športno dvorano in s počitniškimi stanovanji kraj za družine ter večje športne dogodke. Organizacija *Visit West Zealand** pričakuje, da bo počitniško oz. športno središče dvignilo mednarodni regijski ...

* *Obiščite zahodno Zelandijo*

PREDSTAVITEV

AART architects

Njihovo delo sega daleč čez projektiranje zgradb in javnih prostorov. Enako pomembno jim je dokumentirati učinek, ki ga naredijo s svojo arhitekturo.
Biro AART architects so leta 2000 ustanovili Anders Strange, Torben Skovbjerg Larsen in Anders Tyrrestrup. Od takrat so bistveno zrasli. Petkrat so bili prepoznani kot eno najhitreje rastočih podjetij na Danskem. Sočasno z rastjo podjetja so se tudi razširili. Njihovi pridruženi partnerji so postali Thomas Pedersen, Nanna Flintholm, Rasmus Højkjær Larsen in Mads Nygaard. Partnerski skupini pri njihovem vsakodnevnem delu nudi podporo ključno osebje, ki vodi dejavnosti, finance, stike, poslovni razvoj in razvoj koncepta s ciljem, da se ustvari sposobna ter komunikacijsko uspešna organizacija.
So vodilno nordijsko arhitekturno podjetje z več kot sto zaposlenimi v Aarhusu, Kopenhagnu in Oslu. Pri svojem delu presegajo tradicionalne tipologije. Namesto teh se lotevajo projektov, kjer lahko stvari spremenijo na bolje in pri katerih gre za nekaj več – tako pri strankah kot pri skupnostih. Trenutno sodelujejo pri projektiranju več kot 800.000 kvadratnih metrov površin po vseh nordijskih državah.
Že več kot 15 let prejemajo mednarodno priznanje za arhitekturo, ki odpira ljudem, prostorom in skupnostim nove priložnosti.

AART architects
Oslo / Norveška
Kopenhagen, Aarhus / Danska
aart@aart.dk
aart.dk

Foto: (4) Jens Lindhe - (5) Kirstine Mengel - (6) Ivan Svendsen

... turizem za 10 odstotkov, kar pomeni pričakovan letni porast prometa v turizmu v višini 35 milijonov danskih kron; torej se bo povečanje izplačalo v samo treh letih.

Besedilo: ***AART architects***

"Razširitev je uresničila našo vizijo izboljšanja kakovosti življenja osebam z oviranostmi na osnovi zagotavljanja prostora za drugačnost oz. razlike. V Musholm prinašamo nova doživetja, vključno z izzivom tradicionalnega pristopa do dostopne arhitekture. Namesto zabrisovanja razlik smo naredili prostor za celo vrsto doživetij, ki daje vsakemu obiskovalcu ne glede na oviranost priložnost, da se udeleži fizičnih dejavnosti in širi svoje meje."
Anders Tyrrestrup, partner v AART architects

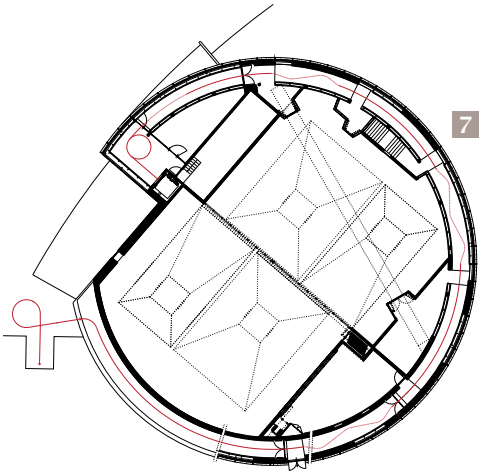

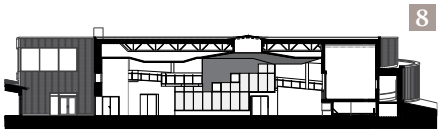

6

4 > ***Večnamenska dvorana se nahaja v srčiki letovišča,*** medtem ko so nova počitniška stanovanja locirana na obrobju.
5 > ***Počitniška stanovanja so projektirana v obliki okrogle stavbe in so hkrati prilagojena pokrajini ter obstoječim zgradbam.*** Krožna poteza sredi odprte pokrajine zagotavlja zavetje in poudarja občutek skupnosti. Dosledna uporaba lesa poudarja interakcijo s slikovitim okoljem. Fasade dvorane in počitniških stanovanj so prekrite z macesnom, medtem ko so tla, stene in strop dvorane narejeni iz jesenovine.
6 > ***Pogled iz zraka***

9

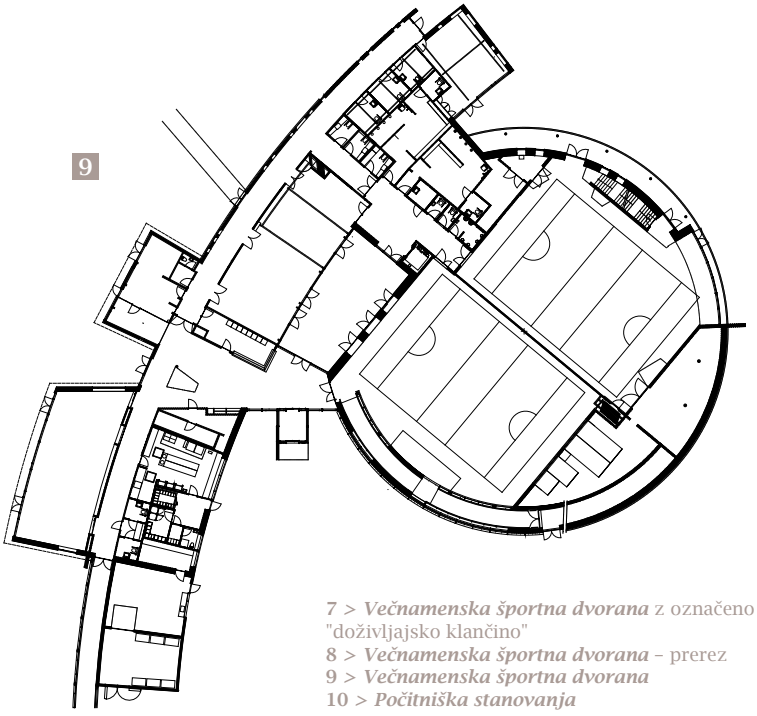

10

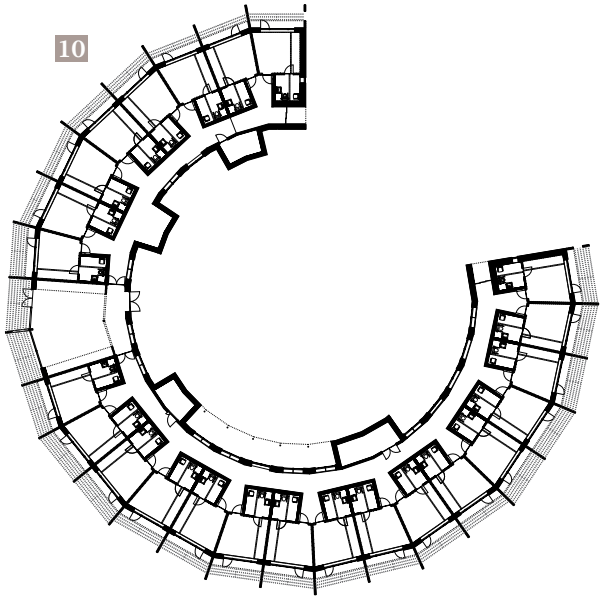

7 > ***Večnamenska športna dvorana*** z označeno "doživljajsko klančino"
8 > ***Večnamenska športna dvorana*** – prerez
9 > ***Večnamenska športna dvorana***
10 > ***Počitniška stanovanja***

Foto: Miran Kambič

Sporočilo spomenika je usmerjeno v prihodnost in oblikovano tako, da lahko slovenska družba preseže razhajanja preteklih in sedanjih generacij.

Spomenik žrtvam vseh vojn

V letu 2013 je **Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti skupaj z Zbornico za arhitekturo in prostor Slovenije** razpisalo natečaj za Spomenik žrtvam vseh vojn. Slovenija je v 2017 s postavitvijo takšnega spomenika končala skoraj dve desetletji trajajoče razprave o izgradnji spomenika sprave v spomin vsem Slovencem, ki so padli ali bili ubiti kot žrtve vojne oziroma revolucije, s čimer se je naša država pridružila drugim članicam Evrope, ki so takšna spominska obeležja že imele. Spomenik je postavljen v centru mesta blizu predsedniške palače in parlamenta, na nekdaj degradiranem območju tako imenovanega "Južnega trga".

Prvo vprašanje, ki se je zastavilo ob takšni nalogi, je bilo, kaj bo sporočilo Spomenika

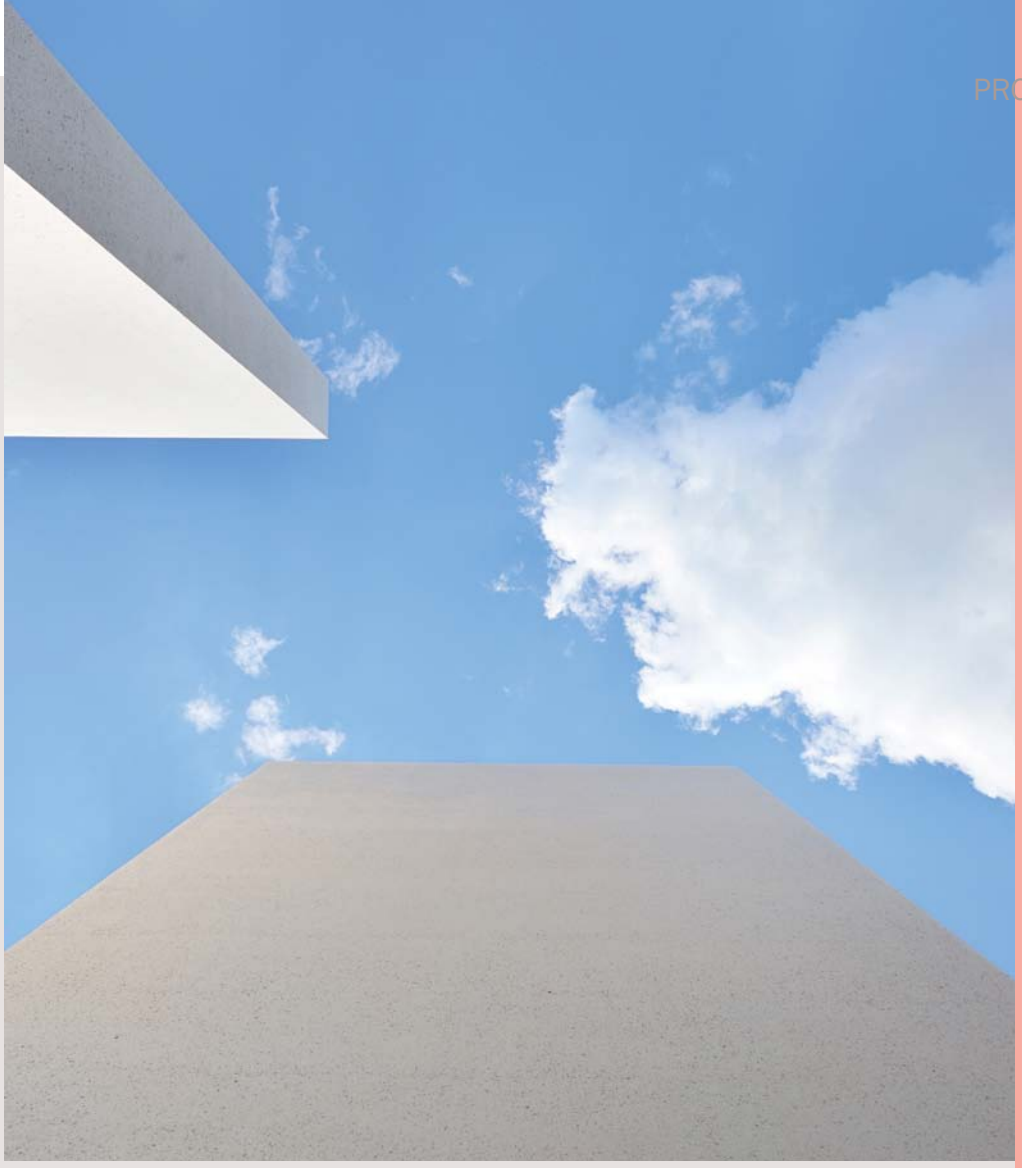

Foto: Miran Kambič

O PROJEKTU

IME PROJEKTA:
Spomenik žrtvam vseh vojn

LOKACIJA:
Kongresni trg
Ljubljana

NAROČNIK:
Ministrstvo za delo,
družino in enake možnosti

AVTOR PROJEKTA:
MEDPROSTOR,
Rok Žnidaršič,
Mojca Gabrič,
Samo Mlakar,
Žiga Ravnikar

PROJEKTANT GRADBENIH KONSTRUKCIJ:
Tomaž Habič,
Hiša Niša, d. o. o.

GLAVNI IZVAJALEC GRADBENO OBRTNIŠKIH DEL:
Gorenje projekt, d. o. o.

LETO NAČRTOVANJA:
2015–2016

DOKONČAN:
2017

INVESTICIJA:
750.000 EUR

> „Domovina je ena / nam vsem dodeljena / in eno življenje / in ena smrt"

Oton Župančič

žrtvam vseh vojn? Njegovo sporočilo naj bo usmerjeno v prihodnost in oblikovano tako, da bo lahko slovenska družba presegla razhajanja preteklih in sedanjih generacij. Odnosi med ljudmi, dialog, spoštovanje, drugačnosti in zavedanje, priznavanje ter sprejemanje enakopravnosti so bila izhodišča te zasnove.

Zato je spomenik oblikovan kot dialog dveh različnih, vendar enakovrednih subjektov. Dva različna zidova sta enakovredna po višini in volumnu, torej masi in velikosti. Enotna sta v materialu in obdelavi, najtesneje pa sta povezana v temeljih, s skupno nosilno ploščo. Pa vendar ju v prostoru dojemamo popolnoma različna, vizualno vedno samostojna, neodvisna, v svojem bistvu pa sta zavezana sobivanju, strpnosti in sožitju.
Oblikovanje spomenika smo razumeli tudi kot ureditev degradiranega prostora. Spomenik predstavlja protiutež klasicistični fasadi v na novo postavljeni spomeniški ploščadi. Severno stranico ploščadi naj bi v drugi ...

Namen je bil oblikovati obeležje, s katerim bi se lahko poistovetilo čim več državljanov in bi s svojo nevtralnostjo in simbolnim sporočilom preseglo čas.

••• fazi definiral rob zelenega nasada platan. Južna stranica ostaja popolnoma odprta, definirana je samo s klinasto stopnico v terenu, kamor je umeščen posvetilni napis. S tem se oblikuje podstavek spomeniški ploščadi, ki v pogledu z obstoječega parka deluje kot oder – posvečeni prostor sprave. Spomenik je zasnovan kot odprta prostorska kompozicija brez sprednje in zadnje strani. Celoto je mogoče dojeti šele s sprehodom skozi pietetni prostor. Zasnova je zavestno očiščena bogatega likovnega izraza, njena vrednost se kaže v simbolnem sporočilu. Namen je bil poiskati takšno pripoved in elemente za oblikovanje obeležja, s katerimi bi se lahko poistovetilo čim več državljanov in bi hkrati s svojo nevtralnostjo in simbolnim sporočilom presegli čas.

Besedilo: ***Medprostor***

1

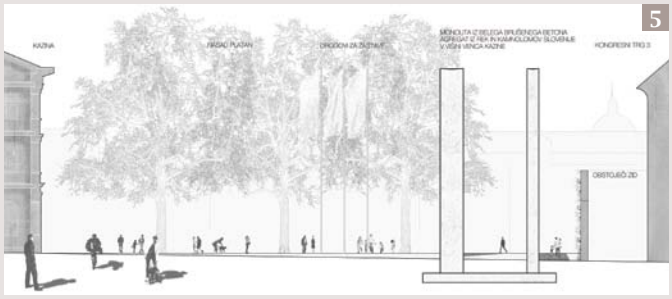

5

1 > ***Pogled iz daljave,*** v ozadju park Zvezda **2 >** ***Monolita sta iz belega brušenega betona,*** agregat je iz rek in kamnolomov Slovenije **3 >** ***Pogled*** na park Zvezda **4 >** ***Izvedba je ohranila*** stare kostanje.

2

Foto: (1) Aleksander Ostan - (2, 3) Miran Kambič - (4) Mate Mioc

PREDSTAVITEV

Medprostor

Med željo in resničnostjo je praznina, ki se odpira opazovalcem z obeh strani – prostora ne ustvarjajo, ampak ga zamejujejo in iščejo medprostore v kozmosu. Za preskok je bolj kot materialni pomemben kreativni vložek; v prenovi mestnega in podeželskega okolja spoštljivo pristopajo k obstoječemu, hkrati pa z uporabo najsodobnejših tehnologij vedno izkazujejo trenutek časa nastanka posega. Pri izvedbi je ključen dialog z izvajalci, kjer si prizadevajo za ponovno uporabo, presnavljanje in nadgradnjo tradicionalnih znanj.

Medprostor, arhitekturni atelje, d. o. o.
Breg 22
1000 Ljubljana
info@medprostor.si
www.medprostor.si

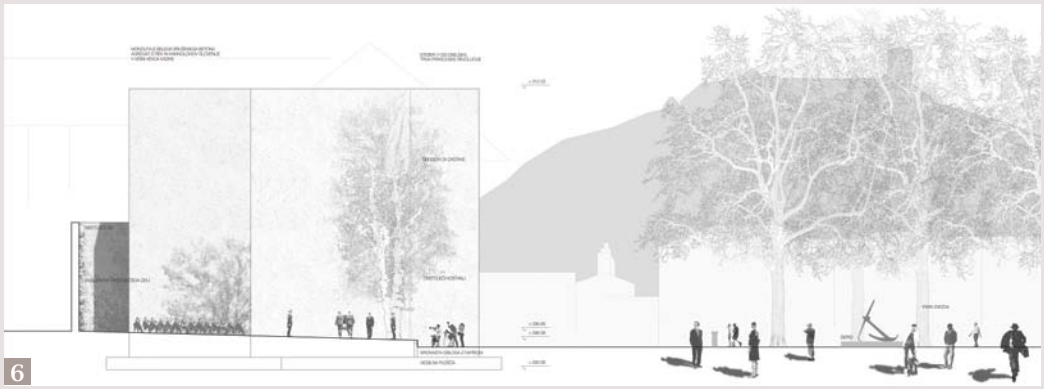

6

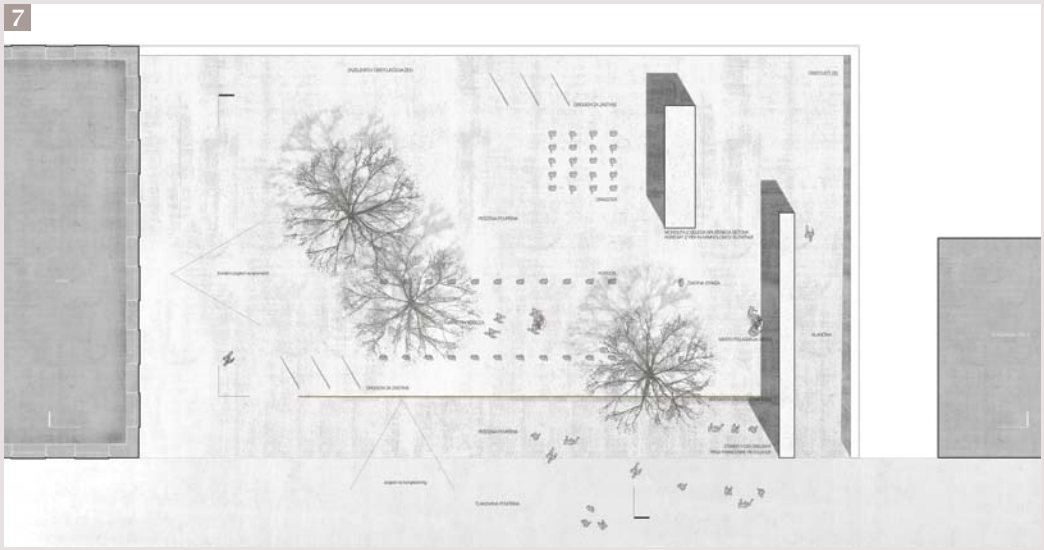

7

5 > ***Prerez;*** monolita sta v višini venca Kazine levo
6 > ***Prerez;*** desni steber je v osi obeliska Trga francoske revolucije
7 > ***Tloris***

3

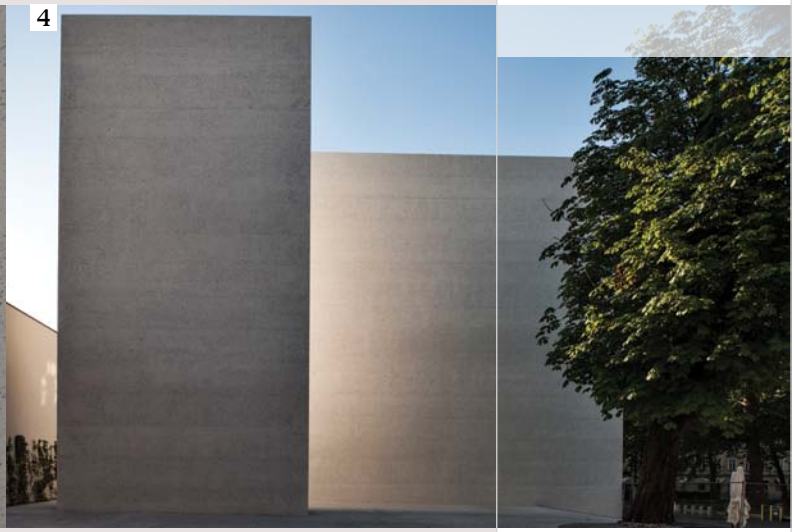

4

Študentska naloga

Brati v temi: idejna zasnova knjižnice slepih in slabovidnih v Trnovem v Ljubljani

Ula Kovačič, Brati v temi: idejna zasnova knjižnice slepih in slabovidnih v Trnovem v Ljubljani. Magistrska naloga na Fakulteti za arhitekturo, Univerza v Ljubljani. Mentor: prof. Miloš Florijančič; somentorja: doc. Mitja Zorc in doc. dr. Matej Blenkuš. Ljubljana, 2014. Na voljo v knjižnici Fakultete za arhitekturo.

Magistrska naloga Ule Kovačič raziskuje problematiko oseb z okvarami vida, ki so pogosto zapostavljene, tudi v arhitekturnem projektiranju. V teoretičnem delu avtorica predstavlja izhodišča, ki služijo kot osnova za razumevanje dane problematike, opredelitev vrste in stopenj okvar vida ter načine gibanja slepih in slabovidnih po prostoru. Prikazani so tudi načini dojemanja in doživljanja prostorov tako slepih kot tudi videčih oseb, kar je temelj za praktični del naloge. V njem je predstavljen projekt knjižnice slepih in slabovidnih na izbrani lokaciji v Trnovem v Ljubljani. Osnovni cilj pri projektiranju je bil zagotoviti čim večjo samostojnost vseh uporabnikov knjižnice, zato je zanjo značilna jasna organizacijska shema, lahko berljiv prostor in ambientalna pestrost.

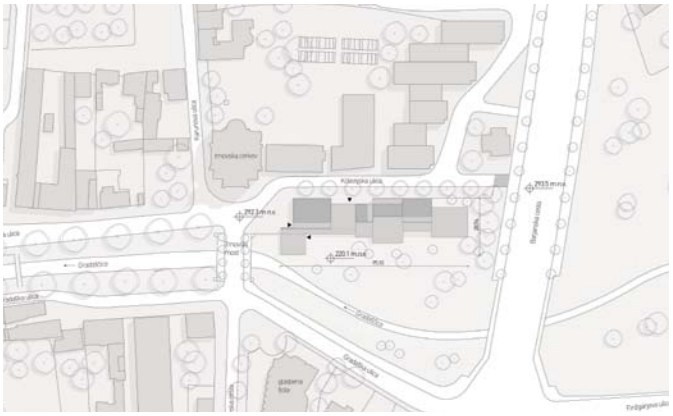

> Situacija

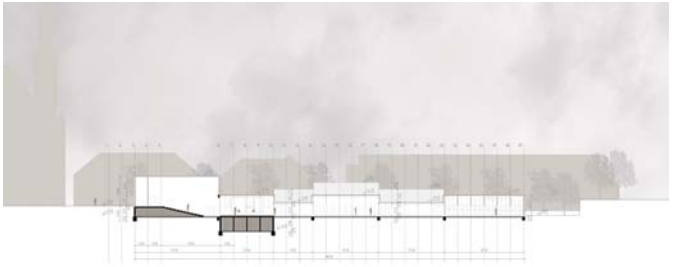

> Prerez

1 *> **Brati v temi: zbirka zvočnih knjig*** – fonoteka kot primer parkovnega volumna in otroška čitalnica – igralnica kot primer učilnega volumna *(slika levo).* **2** *> **Dvorišče*** Vizualizacije: Ula Kovačič

1 > ***Pogled na novo nastali trg*** in objekt CUDV z Barjanske ceste.
2 > ***Pogled na lokacijo novega CUDV*** s Kolezijske ulice.
3 > ***Pogled na CUDV*** in novi ozelenjeni trg z Riharjeve ulice.
Vizualizacije: Samantha Vuk

Študentska naloga

Idejna zasnova centra za bivanje, delo, varstvo in usposabljanje oseb z motnjami v razvoju Trnovo

3

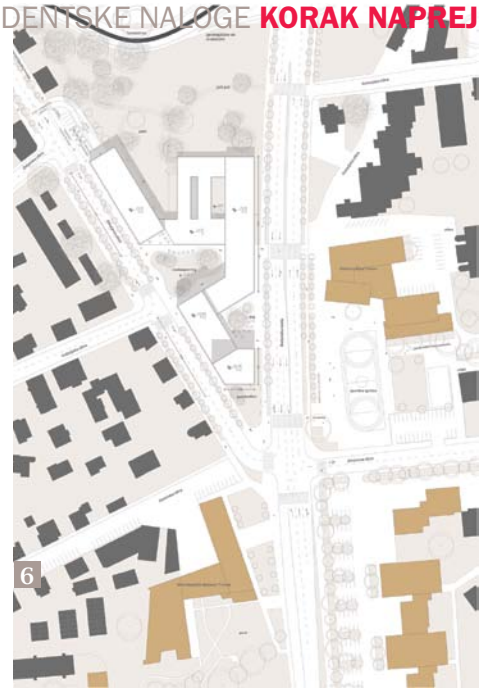

6

Samantha Vuk,
Idejna zasnova centra za bivanje, delo, varstvo in usposabljanje oseb z motnjami v razvoju Trnovo.
Magistrska naloga na Fakulteti za arhitekturo, Univerza v Ljubljani. Mentorica: izr. prof. Maruša Zorec. Ljubljana, 2016. Na voljo v knjižnici Fakultete za arhitekturo.

Projekt Samanthe Vuk predstavlja predlog, kako bi se lahko v prihodnosti ustvarilo center za bivanje, delo, varstvo in usposabljanje oseb z motnjami v razvoju v urbanem okolju, kjer bi se rezidenti in varovanci učili življenja skozi urbano izkušnjo. Poleg bivalno varstvenega dela vključuje projekt tudi mestno knjižnico in poslovno izobraževalni del. Misel, da osebe z gibalnimi oviranostmi in motnjami v razvoju nimajo enakih možnosti, je sprožila idejo osamosvajanja oziroma delnega osamosvajanja s pomočjo urbanizacije. Mesto ima največjo gostoto prebivalstva, s katerimi se lahko rezidenti, varovanci in obiskovalci centra srečajo in razširijo svoj horizont izkušenj. Lokacija v Trnovem z neposredno bližino mestnega centra, koncentriranih mestnih dejavnosti in infrastrukture nudi potencial programov, ki omogoča srečevanje in interakcijo najrazličnejših skupin ljudi. Avtorica navaja, da ima Ljubljana glede na gostoto populacije in mestnega načina življenja kot edino naše mesto dejansko potencial, da bi se tak program lahko uveljavil in uspel.

"Magistrska naloga, s katero sem zaključila študij na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani, je bila osebni izziv. V ospredje in pred oči javnosti sem zavestno postavila zgodbo lastne družine in svojega življenja. Na zid, namenjen razstavam diplomskih nalog, sem obesila svojo zgodbo, ki ni bila nikoli preprosta. Kolege arhitekte – tako strokovnjake kot študente – sem želela opozoriti na problematiko, na katero se prepogosto pozablja oziroma zavedno potiska v ozadje."

4 > *Fasada zahod* 5 > *Fasada vzhod* 6 > *Situacija*

5

1

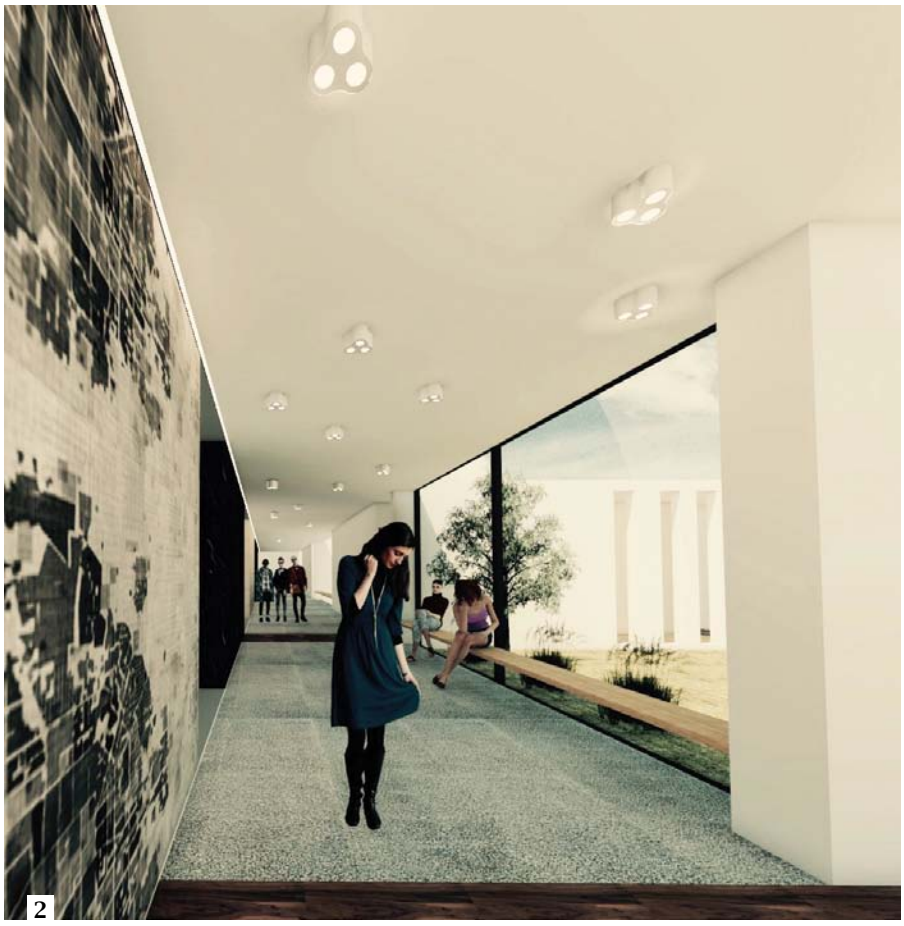

2

Študentska naloga
Center slepih in slabovidnih

Petra Brank,
Center slepih in slabovidnih.
Diplomska naloga na Fakulteti za arhitekturo, Univerza v Ljubljani. Mentor: prof. dr. Aleš Vodopivec. Ljubljana, 2003. Na voljo v knjižnici Fakultete za arhitekturo.

3

V nalogi je predstavljen projekt centra za slepe in slabovidne, vendar so nekatere rešitve pri oblikovanju prostora take, da bi jih lahko uporabili tudi za druge javne prostore. Avtorica Petra Brank je želela izdelati projekt čim bolj po meri uporabnikov, torej slepih in slabovidnih, ter pedagogov in drugih zaposlenih. V njem bi se uporabniki brez težav orientirali s pomočjo funkcionalnega, preglednega in kakovostnega oblikovanja. Upoštevana so tudi sodobna načela o socializaciji in integraciji slepih in slabovidnih v širše okolje. Del centra je tako namenjen vsem občanom Škofje Loke. Hkrati je v projektu poudarjena težnja k čim večji samostojnosti slepih in slabovidnih. Občutek zasebnosti, samostojnosti in svobode jim daje vedeti, da so popolnoma normalni ljudje, ki imajo nekoliko drugačne potrebe kot videči. Če tem potrebam zadostimo, ni njihovo vsakdanje življenje nič bolj naporno kot za druge.

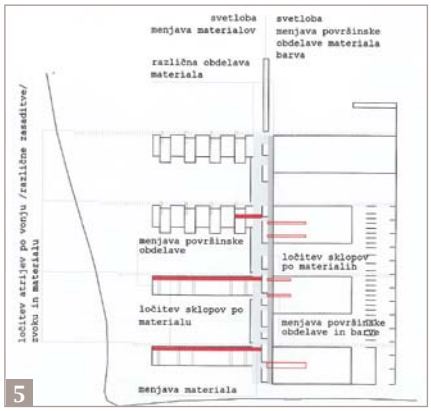

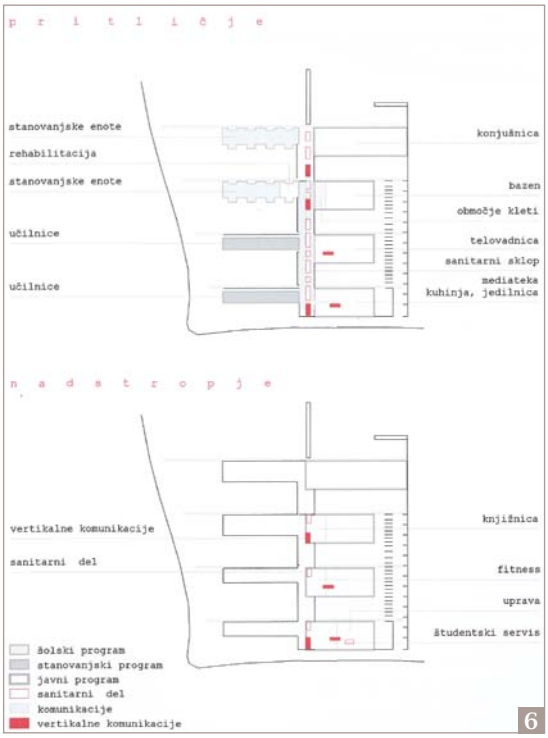

5 > ***Orientacija v objektu*** je olajšana s sistemom različnih zaznavnih vrednosti posameznih sklopov objekta. Sistem orientacije v interierju temelji predvsem na zaznavanju svetlobe, zvoka in taktilnosti, medtem ko sta osnovni vodili v eksterierju zvok in vonj. Funkcionalni sklopi objekta se med seboj razlikujejo po primarnem materialu, različnem dotoku svetlobe v prostor, barvi, zvoku ali vonju. 6 > ***Tloris*** 7 > ***Glavni hodnik***

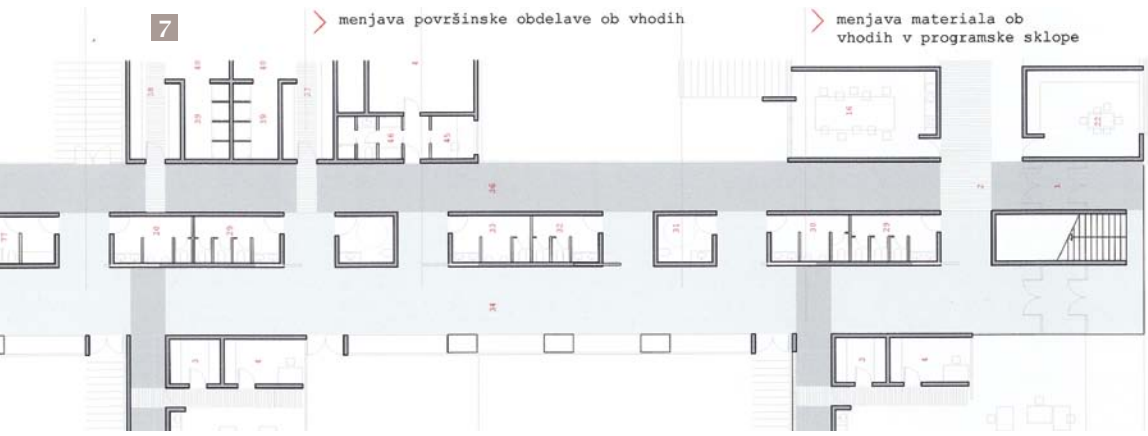

Hodniki kot vir informacij: Ob družabnem delu programa se ob vhodih v različne programske sklope menjata barva in različna površinska obdelava materiala **(4)**, ob šolskem programu pa materiali, s tem pa dobimo različen odboj zvoka za pomoč pri orientaciji **(2)**. Vhode v učilnice ponazarjajo pasovi različnih obdelav materiala, ki se taktilno razlikujejo od osnove **(1)**. Z materiali in obdelavo je za boljšo orientacijo poskrbljeno tudi na osrednjem hodniku **(3)**.

LC TIM
glasilo družbe Lafarge Cement, d. o. o.,
letnik: 2017/2018, številka 9

Izdajatelj
Lafarge Cement, d. o. o.
Kolodvorska 5, Trbovlje
telefon: 03 56 52 325
e-pošta:
andrej.sopotnik@lafargeholcim.com

Odgovorni urednik
mag. Andrej Sopotnik

Glasilo izhaja polletno
Naklada: 3.000 izvodov
/ ISSN 1854-2816 /

Vse pravice pridržane. Noben del te revije ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v katerikoli obliki oziroma na katerikoli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja družbe Lafarge Cement, d. o. o.

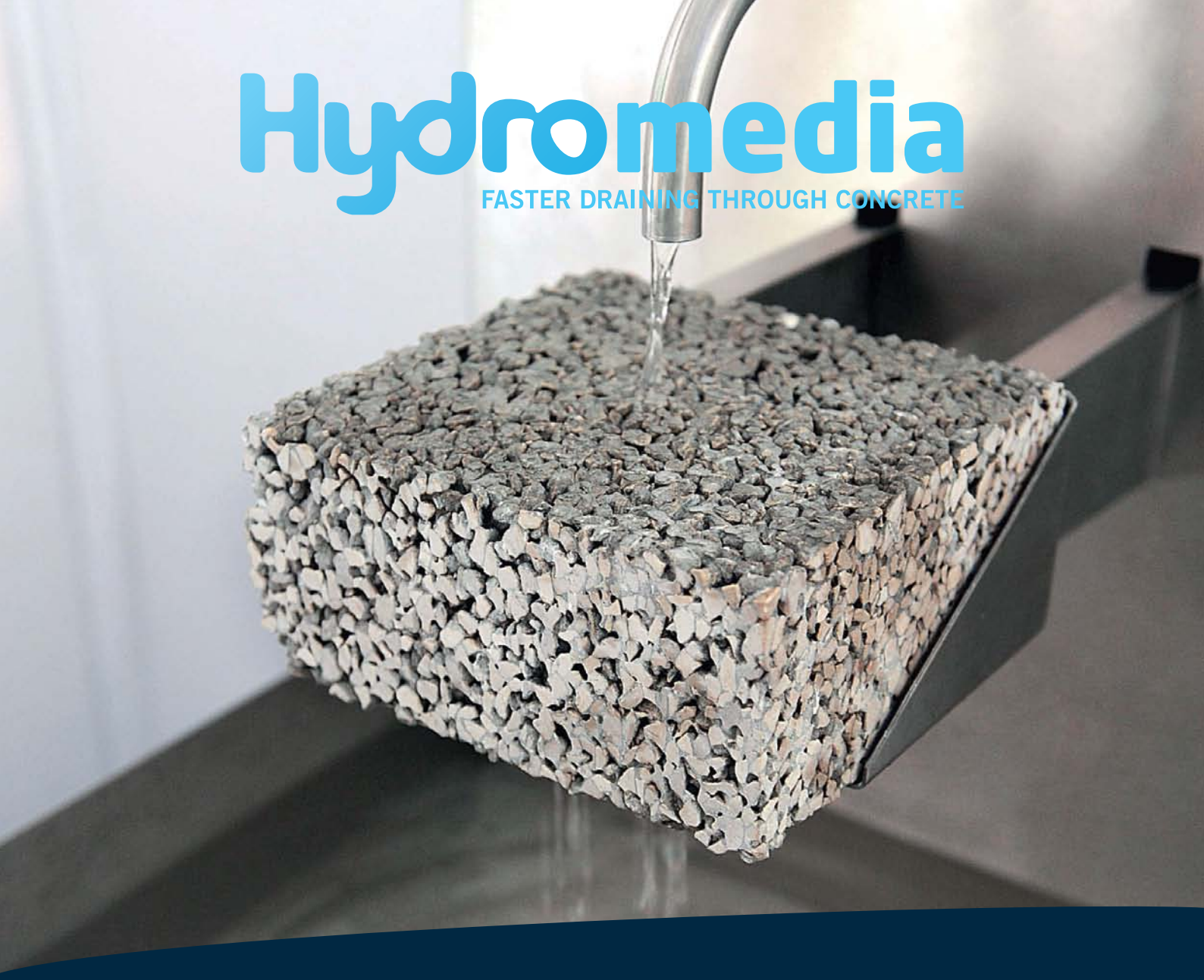

Hydromedia™: napredni prepustni beton za urbana območja kmalu tudi v Sloveniji

Hydromedia™ je najsodobnejši prepustni beton. Ta vrsta betona prinaša trajnostne rešitve, ki jih omogočajo lastnosti betona in napredna drenažna tehnologija. Zaradi zelo visoke prepustnosti hitro vpija meteorne vode z ulic, parkirnih površin, dovoznih poti in pešpoti, s čimer se zmanjša nevarnost poplavljanja. Zmanjšuje dimenzije, včasih tudi potrebo po klasičnem odvodnjavanju, omogoča pronicanje vode in s tem obogatitev podtalnice, omogoča naravno čiščenje vode in preprečuje bleščanje, ki se pojavlja na mokrih neprepustnih površinah. Hkrati zagotavlja varno, nedrsečo podlago pod različnimi pogoji, površine so lahko ravne in brez naklona za urejanje meteornih vod, je estetsko prijetna, hitro vgradljiva, omogoča fleksibilne oblike, zmanjšuje vpliv toplotnega otoka, možno jo je 100 % reciklirati.

Uporaba Hydromedie™ v primerjavi s klasičnimi sistemi prinaša točke za glavne zelene gradbene oznake: LEED, BREEAM, HQE, DGNB ...

A member of LafargeHolcim

LAFARGE
Building better cities™